

Tartu Riiklik Ülikool
NSV Lõidu Ajaloo Kateeder

E. Umarik

Kodu osast noorema kooliea
õpilaste ühiskondlik-politi-
lise silmaringi kujunemi-
sel

Diplomitöö

Juhendaja
dots. H. Palamets

Tartu 1973

SISSEJUHATUS.

Nõukogude rahva suureks eesmärgiks on kommunistliku ühiskonna ülesehitamine. Selle hiiglasliku ülesande realiseerimisel muutub järjest olulisemaks ideoloogiline töö.

NLKP programmis öeldakse: "Mida kõrgema on ühiskonnaliikmete teadlikkus, seda täielikumalt ja laialdasemalt areneb nende loominguline aktiivsus kommunismi materiaal-tehnilise haasi loomisel, kommunistlike töövormide ja uute inimeste vaheliste suhete arendamisel ning seda kiiremini ja edukamalt toimub järelkult kommunismi ehitamise ülesannete täitmine".¹

Et kasvatada tõelisi kommunismiehitajaid, tulevikuühiskonna igakülgsest arenenud liikmeid, tuleb kasvatada avara ühiskondlik-poliitilise silmaringiga inimesi, kes õigesti mõistavad meie ümber toimuvaid elunähtusi ja poliitilisi sündmusi ning löövad aktiivselt kaasa ühiskonna ees seisvate ülesannete lahendamisel.

Aktiivse kommunismiehitaja kasvatamine on pikaajaline protsess, millele pannakse alus varajastest eluaastatest alates. Selle ülesandega tegelevad nii kool, kodu kui üldsus. Kuigi ühiskonna osavõtt laste kasvatamisest järjest laieneb, jääb lapse põhiliseks ja esimeseks kasvatajaks siiski perekond.

1. NLKP programm, lk. 104.

Laste kasvatamine on nõukogude kodanike tähtsamaid ühiskondlikke kohustusi. Iga lapsevanem on ühiskonna ees vastutav oma laste kasvatamise eest. Seejuures ei tohi ühiskondlik ja perekondlik kasvatus olla vastuolus, vaid peavad harmoneeruma. Perekond peab alati toetama ühiskondliku kasvatusorganiseerivat algatust.¹

Kui kodupoolset toetust ei ole, ei kanna ka kooli taotlused vajalikku vilja.

Kommunismiehitaja kasvatamisel on väga tähtis huvi äratamine kaasaja ühiskondlik-poliitilise elu vastu. Ühiskondlik-poliitilised sündmused ei lähe märkamatuult lastest mööda, kuigi neil pole veel täpset arusaamist kujunenud.² Lastele on vajalik selgitada looduses ja ühiskonnas valitsevaid seoseid ning sõltuvusi ning õpetada lapsi orienteeruma nähtuste põhjustes.

Juba algklasside õpilastega tuleb vestelda kaasaja tähtsamatest sündmustest kodu- ja välismaal. Sageli on õpilaste teadmised piiratud ja segased. Vastavalt oma tunnetuse eripäradele haaravad nad nähtuste pealispinda, üksikuid eriti ilmekaid või lastepäraseid detaile, jõudmata nähtuste olemuseni. Nad ei oska veel teha õigeid järeldusi.

1. S. Kisselgof, "A. S. Makarenko perekondlikust kasvatusel", "Nõukogude Kool", nr. 3, 1963, lk. 163.

2. Э. П. Козлов, "Политическое воспитание младших школьников", "Начальная школа", nr. 3, 1972, стр. 15.

Sellepärast peavad täiskasvanud laste arusaamist, suhtumist ja hinnanguid õigesti suunama. Selles osas pääsevad vanemad lapsele tunduvalt lähemale kui kool, mistõttu langeb just kodule väga oluline osa lapse ühiskondlik-poliitilise silmaringi kujundamisel. Perekond on esimene agent, mis hakkab isiksust mõjustama juba selle kujunemise algjärgus.¹

Probleem kodu osast noorema kooliea õpilaste ühiskondlik-poliitilise teadvuse kujunemisel on ulatuslik ja keerukas. Käesolev töö puudutab vaid selle mõnda aspekti.

Käesoleva töö eesmärgiks on:

- 1) selgitada välja algklassi õpilaste ühiskondlik-poliitiline silmaring;
- 2) uurida noorema kooliea õpilaste ühiskondlik-poliitilist silmaringi kujundavaid tegureid Tartu tingimustes;
- 3) jälgida seost õpilaste silmaringi ja kodu mõjutuste vahel.

Töö põhineb õpilastelt kogutud andmeile ja vastavasisulisel kirjandusel. Vajalike andmete saamiseks viisime 20.-26. dets. 1972. a. ja 20.-24. märtsini 1973. a. Tartu linna kolme keskkooli (Tartu I, III ja VIII Keskkool) 284 algklasside õpilase hulgas läbi ankeedi (vt. lisa 2), testi ja vestluse.

Tartu III Keskkoolis valisime uurimiseks õpilasi kõikidest klassikomplektidest, arvestusega, et iga klassirühma kohta tuleks 30 õpilast.

¹ P. Kenkmann, "Isiksuse sotsialiseerumisest,

"Maailmavaate kujunemisest kõrgemas koolis", lk. 47.

Seejuures jälgisime, et uuritavate õpilaste õppeedukus oleks läbilõikes vastav antud klassirühma õppeedukusele, s.t. et oleks esindatud sama protsent väga hea, keskmise ja halva õppeedukusega lapsi (vt. lisa 1).

Tartu I ja VIII Keskkoolis valisime uurimiseks keskmise õppeedukusega klasside õpilased.

Kõigis kolmes koolis viisime nii ankeedi, testi kui ka vestlused läbi õppetundide ajal. Et klassid oleksid võrdsetest tingimustes, viis uurimused läbi töö autor klassi õpetajate juuresolekul. Küsimused esitati suuliselt. Õpilased vastasid nii ankeedi kui ka testi küsimustele kirjalikult.

Ajavahemikul 13.-17. aprillini 1973. a. korraldasime ankeet-küsitluse Tartu VIII Keskkooli algklasside lastevanematele (vt. lisa 3). Laste kaudu saatsime lastevanematele masinkirjas küsimustikud, mille nad pärast vastamist lastega tagasi saatsid.

Töö esimeses peatükis antakse ülevaade Tartu linna koolide algklasside õpilaste ühiskondlik-poliitilistest teadmistest. Selle peatüki koostamisel on lähtutud testi vastustest.

Töö teises peatükis käsitletakse lapse ühiskondlik-poliitilise silmaringi kujunemisest mõjustavaid tegureid kodus ja antakse ülevaade noorema kooliea õpilaste ühiskondlik-poliitilise silmaringi kujunemistingimustest Tartu õpilaste kodudes.

Selle peatüki koostamisel on aluseks võetud õpilaste ja lastevanemate ankeetide vastused ja vastavaalane kirjandus.

Laste arengu õige suunamine eeldab lastevanemate endi avarat ühiskondlik-poliitilist silmaringi. Ka on perekondlikul kasvatusel oma spetsiifika ja metoodika. Seega vajavad lastevanemad pedagoogilisi teadmisi ja oskusi. Neil põhjustel on vaja perekonda suunata laste ühiskondlik-poliitilisel kasvatamisel.

Kõiki neid küsimusi on käsitletud nõukogulik pedagoogiline kirjandus.

Vastavasisulist eestikeelset kirjandust on ilmunud võrdlemisi vähe. Enamuses teostes ja artiklites käsitletakse keskmise või vanema kooliea õpilaste ühiskondlik-poliitilise kasvatusel küsimusi.

Noorema koolilapse vanemad saavad abi I. Undi koostatud artiklite kogumikust "Kodusest kasvatusel", kus on äratoodud A. Liimi artikkel "Ideelis-poliitilisest kasvatusel perekonnas". Artiklis käsitletakse lastes ideelise veendumuse, sotsialistliku patriotismi, internatsionalismi, ühiskondliku aktiivsuse ja poliitiliselt avara silmaringi väljakujunemist.

Samas kogumikus leidub I. Undi artikkel "Laps ja raamat", milles on vaadeldud lapse lugemishuvide arenemist.

H.Palametsa artikkel "Meie õpilased, kodud ja filmikunst" käsitleb filmikunsti kui lastele ja noortele kõige mõjusamat kunstiliiki. Siin näidatakse muu hulgas ka filmide mõistmise eripära noorema kooliea õpilaste poolt.

A.Elango kirjutis "Kuidas kodu võiks avaradada laste silmaringi" pakub huvitavaid näiteid vestlustest lastega ümbritseva elu teemadel ja ka raamatust kui laste silmaringi avaradavast tegurist.

E.Lukase "Laste moraalse palge kujundamisest" leiab lapsevanem mõtteid patriotismitunde kasvatamise kohta.

Vanemate suunava sõna ja eeskuju tähtsusest võib lugeda V.Maanso "Vanemate eeskujust ja suunavast sõnast".

Vene keeles pakub materjali patriotismi kasvatamisest perekonnas П.И. Кудряшенко "Воспитание советского патриотизма у детей в семье".

Üksikuid artikleid algklassi õpilaste ühiskondlik-poliitilisest kasvatusest toovad ära ajakirjad "Nõukogude Naine" ja "Nõukogude Kool".

Ajakirja "Nõukogude Naine" 1969.a. 10.numbris on A.Elango artikkel "Kuidas meie perekondades lapsi kasvatatakse", milles käsitletakse kodu osa laste silmaringi avardajana.

Ideelis-poliitilise kasvatuse küsimusest võib lugeda ka "Nõukogude Naise" 1965.a. 4-st numbrist, mis toob ära A.Tammeoru artikli "Kas räägite kodus poliitikast".

Mõtteid televisiooni osast lapse elus jagab H.Palamets artiklis "Neljas perekonnaliige" ajakirja "Nõukogude Naine" 1973.a. aprillikuu numbris.

Ajakirja "Nõukogude Kool" kirjutised annavad põhiliselt materjali pedagoogidele. Lastevanematele pakub arvatavasti huvi R. Uringi artikkel "Televisiooni ja raadio osa lapse elus", milles käsitletakse põhiliselt televisiooni mõju lapse arengule.

Venekeelne ajakiri "Семья и школа" pakub materjali televisiooni osast laste ühiskondlik-poliitilises kasvatuses.

Küsimus noorema kooliea õpilaste ühiskondlik-poliitilise silmaringi kujundamisest vajab veel uurimist ja selgitamist, kuna kirjandus ei tee seda piisavalt. Käesolevas töös ongi püütud selgitada antud probleemi üksikuid aspekte.

Käesolev töö võiks olla abiks lastevanematele, algklasside õpetajatele ja 4. klassi ajalooõpetajatele õpilaste ühiskondlik-poliitilise silmaringi tundmaõppimisel ning kujundamisel.

I peatükk.

NOOREMA KOOLIEA ÕPILASTE ÜHISKONDLIK-POLIITILISEST
SIILMARINGIST.

Noorema kooliea õpilaste ühiskondlik-poliitilise silmaringi väljaselgitamiseks viisime 20.-26.detsembrini 1972.a. Tartu III Keskkoolis ja 20.-24.märtsini 1973.a. Tartu I ja VIII Keskkoolis läbi kirjaliku töö(testi). Selle küsimustele vastasid 120 1.-4.klassi õpilast Tartu III Keskkoolist ja 194 2.-4. klassi õpilast Tartu I ja VIII Keskkoolist (kummastki koolist 97 õpilast). Kokku saime vastused 314-lt õpilaselt. Käesolevas töös kasutame 284-lt õpilaselt saadud andmeid.¹

Küsimuste valikul lähtusime järgmistest põhimõtetest:

1) et küsimused haaraksid kaasaegse ühiskondlik-poliitilise elu mitmeid valdkondi;

2) et küsimustele saaks anda lühikese ja konkreetse vastuse;

3) et küsimused puudutaksid kõige aktuaalsemaid välispoliitilisi sündmusi (sõda Vietnami, Ameerika Ühendriikide presidendi valimised);

4) küsimused kultuuri alalt valisime nii, et lapsed saaksid kasutada oma isiklikke tähelepanekuid (teatri- ja

1. Et 1973.a. märtsis läbiviidud test ei anna andmeid esimeste klasside kohta, siis kasutame kogu peatükis ka Tartu III Keskkooli kohta andmeid ainult 2.-4. klassi osas (kokku 90 õpilaselt).

kinokülastustel, televisioonisaadete jälgimisel, ilukirjanduse lugemisel), kuid ka informatsiooniallikatest saadud andmeid;

5) küsimuste esitamisel jälgisime põhimõtet "lähemalt kaugemale".

Neile põhimõtetele vastavalt esitasime Tartu III Keskkooli õpilastele järgmise küsimustiku:

- 1) Kus sa oled käinud Eestis väljaspool Tartut?
- 2) Kui palju on maad Tartust Tallinna?
- 3) Kas sa oled käinud väljaspool Eesti NSV-d? Kus?
- 4) Millised on meie naaberriigid?
- 5) Kus toimusid viimased suvised ja talvised olümpiamängud?
- 6) Kes eestlastest said olümpia kuldmedali? Mis alal?
- 7) Keda kutsutakse kosmonaudiks? Nimeta mõni kosmonaut!
- 8) Nimeta kirjanikke!
- 9) Nimeta näitlejaid!
- 10) Kas praegu on kusagil sõda?

Kui on, siis nimeta, kus?

- 11) Kes on Ameerika Ühendriikide president?

Vastavalt küsimuste aktuaalsuse printsiibile ja poliitilises elus toimunud muutustele tuli 1973.a. märtsis teha mõningaid muudatusi testi läbiviimisel Tartu I ja VIII Keskkoolis.

Nimelt:

1) 10. küsimus "Kas praegu on kusagil sõda? Kui on, siis nimeta, kus?" asendati küsimusega "Kus lõppes hiljuti sõda (sõlmiti rahu)?"

2) lisaks esitati 12. küsimus "Kes meie näitlejatest sai neil päevil 80.-aastaseks?"

Saadud vastuste analüüsimisel grupeeriti küsimused järgmiselt:

- 1) geograafia alalt - 1, 2, 3. ja 4. küsimus,
- 2) välispoliitika valdkonnast - 10. ja 11. küsimus,
- 3) kultuuri valdkonnast - 7, 8, 9, 12. küsimus,
- 4) spordi valdkonnast - 5. ja 6. küsimus.

Asume järgnevalt saadud vastuste analüüsimisele.

1. Õpilaste geograafiaalasesest silmaringist.

Neli esimest küsimust puudutavad õpilaste geograafiaalast silmaringi ja on seotud mõistetega "Eesti NSV", "NSV Liit", "liiduvabariik", "riik", "linn", "asula".

Antud vastuste põhjal on iga algklassi õpilane käinud keskmiselt 3,7-s Eesti NSV linnas. Seejuures on erinevus koolide vahel küllalt suur (vt. tabel 1).

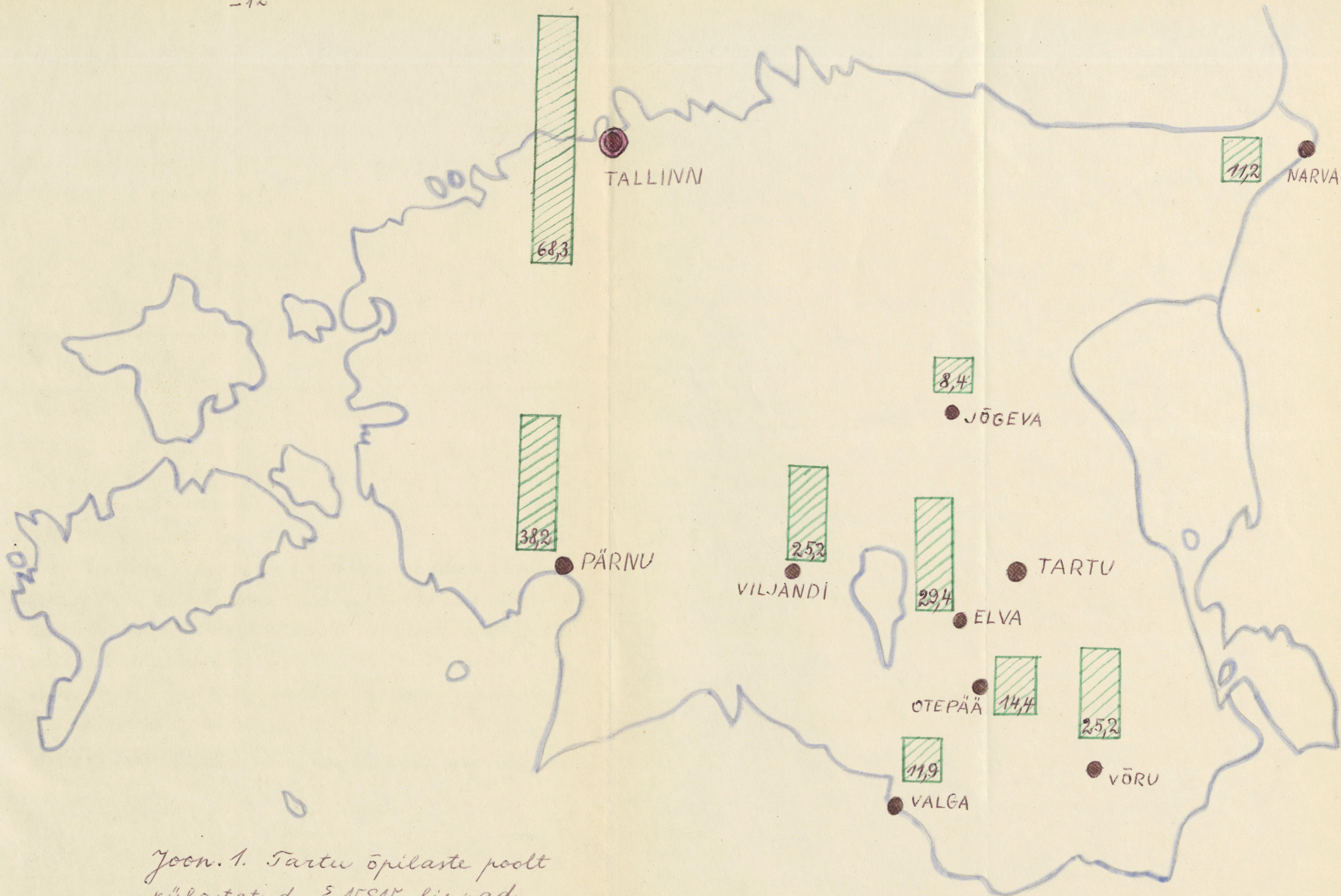
Tabel 1.
Eesti NSV linnade külastatus Tartu algklasside õpil.
poolt.

Kool	Õpilaste arv	Nimetatud linnu kokku	Nimetatud linnu keskmiselt opilaste kohta	Õigesti vastanud õpilasi	Sama %-des	Valesti vastanud õpil.	Sama %-des
I Kk.	97	499	5,2	79	81,4	18	18,6
III Kk.	90	232	2,6	75	83,3	15	16,7
VIII Kk.	97	307	3,1	68	69,7	33	30,3
KOKKU	284	1038	3,7	218	78,1	66	21,9

Kõige rohkem külastatud linnu nimetasid Tartu I Keskkooli õpilased (keskmiselt 5,2 linna õpilase kohta). Kõige vähem olid väljaspool Tartut käinud Tartu III Keskkooli õpilased. Siin tuli iga õpilase kohta 2,6 külastatud linna, mis on 2 korda vähem Tartu I Keskkooli vastavast näitajast. Keskmisest tasemest (3,7 linna õpilase kohta) jäid madalamale nii Tartu III Keskkool (2,6) kui ka Tartu VIII Keskkool (3,1).

Kõige rohkem olid õpilased käinud Tallinnas: 195 õpilast, s.o. 68,3% 284-st; järgnevad:

Pärnu	109 õpilast	s.o. 38,2 %
Elva	84 "	s.o. 29,4 %
Võru	72 "	s.o. 25,2 %
Viljandi		
Otepää	41 "	s.o. 14,4 %

Joon. 1. Tartu õpilaste poolt külastatud ENSV linnad.

68,3 - linna külastanud õpilaste protsent.

Samale küsimusele palusime vastata ka lastevanemaid. Kuna ankeedi viisime läbi ainult Tartu VIII Keskkooli lastevanemate seas, siis võrdleme neid andmeid Tartu VIII Keskkooli õpilaste vastustega.

Külastatud linna Tartu VIII Keskkooli
õpilase kohta.

Tabel 2.

Klass	Õpilaste andmeil	Lastevanemate andmeil	Erinevus
2.	2,2	4,0	+1,8
3.	2,9	3,2	+0,3
4.	4,3	4,5	+0,2
Keskmiselt	3,1	3,9	+0,8

Õpilased on võrreldes vanematega nimetanud keskmiselt 0,8 linna õpilase kohta vähem. Eriti suur on erinevus õpilaste ja nende vanemate vastustes 2. klassi puhul -1,8 linna. Erinevus 3.-4. klassi osas on suhteliselt väike. Ilmselt ei jäta reisisid noorema lapse mällu nii tugevat jälge kui vanema lapse puhul.

Ülevaate samas küsimuses klassirühmade osas annab järgmine tabel.

Eesti NSV linnade külastatus
(klasside osas).

Tabel 3.

Klass	Kool	Õpilaste arv	Nime- tatud punk- te kokku	Nime- tatud punk- te !õpil- !kohta	Õiges- ti vas- !tanud !õpil- !arv	Sama %-des	Vales- ti vas- !tanud !õpil- !arv	Sama %-des
1	2	3	4	5	6	7	8	9
2.kl. Ikk.	35	135	3,8	26	74,3	9	25,7	
III kk.	30	25	0,83	21	70	9	30	
VIII kk.	33	74	2,2	29	87,9	4	12,1	
		98	234	2,3	76	77,4	22	22,6
3.kl. I kk.	37	182	4,9	30	81	7	19	
III kk.	30	86	2,86	28	93,3	2	6,7	
VIII kk.	30	88	2,9	16	53,3	14	46,7	
		97	356	3,6	74	75,9	23	24,1
4.kl. I kk.	25	182	7,2	17	92	2	8	
III kk.	30	121	4,06	26	86,7	4	13,3	
VIII kk.	34	145	4,3	23	67,6	11	32,4	
		89	448	5,2	66	82,1	17	17,9
		284	1038	3,7	218	78,1	66	21,9

Külastatud linnade arv suurenes vastavalt õpilaste vanu-
sele. Nii oli iga 2.klassi õpilane käinud keskmiselt 2,3 lin-
nas, 3.klassi õpilane 3,6 -s ja 4.klassi õpilane 5,2-s linnas.

Igas klassirühmas paistis silma Tartu I Keskkool. Kõige vähem olid liikunud Tartu III Keskkooli 2.klasside õpilased. Nii oli Tartu I Keskkooli 2.klassi õpilane külastanud 4,6 korda rohkem ja Tartu VIII Keskkooli 2.klassi õpilane 2,7 korda rohkem linnu kui Tartu III Keskkooli 2.klassi õpilane. Kui Tartu III ja VIII Keskkooli 3. ja 4. klasside õpilased olid nimetanud linnu enam-vähem võrdselt, siis ka siin oli Tartu I Keskkooli õpilane maininud keskmiselt 1,7 korda enam linnu kui eespoolnimetatud koolide õpilased.

Igas klassis leidis õpilasi, kes polnud veel omandanud mõistet "Eesti NSV". Kui 2. ja 3. klassis polnud nimetatud mõistet koolis otseselt käsitletud, siis 3. klassis II poolaastal õpitakse loodusõpetuses teemat "Eesti NSV", mistõttu 4. klasside õpilased oleksid ootustekohaselt pidanud vähem eksima kui 2. ja 3. klasside õpilased. Testi vastused aga näitasid, et kuigi 4. klassi õpilaste õigete vastuste protsent (82,1) oli 4,7 % võrra kõrgem kui 2. klassil ja 6,2 % võrra kõrgem kui 3. klassil, nimetasid siiski 17% neljandate klasside õpilastest Eesti NSV linnadena Leningradi, Riia, Moskvat, Pihkvat jne. 2. ja 3. klasside õpilaste õigete vastuste protsent oli enam-vähem võrdne (1,5% 2. klassi kasuks).

Kõige rohkem eksiti järgmiste linnade nimetamisega Eesti NSV linnadena:

Riia	-	25	õpilast	284-st, s.o.	8,8 %
Pihkva	-	14	"	"	4,9 %
Leningrad		12	"	"	4,2 %

Teistest rohkem eksimusi oli Tartu VIII Keskkooli õpilastel: 30,3 % õpilastest oli vastanud valesti. Õigete vastuste protsent oli kõrgeim Tartu III Keskkoolil (83,3%).

Selle küsimusega on lähedalt seotud ka teine.

Ligi 70% õpilastest oli käinud Tallinnas. Küsimusele, kui palju maad on Tartust Tallinna, anti väga mitmesuguseid vastuseid, alates 15 km-st ja lõpetades 800 km-ga. Sellele küsimusele ei vastanud 92 õpilast, mis moodustab 32,2% õpilaste üldarvust. Seejuures mittevastajate arv vähenes laste vanuse suurenemisele vastavalt.

Õigeks lugesime vastused 160-210 km, kuna sel puhul on lapsel juba enamvähem õige ettekujutus kaugustest olemas.

Sellise arvestuse järgi tuleks õigeks lugeda:

2.klassidest	25	õpilase vastus	-	25,7 %
3.klassidest	52	"	-	53,6 %
4.klassidest	51	"	-	56,1 %
<hr/>				
Kokku	128	"		44,8 %

Neist 128-st õpilasest andsid täiesti täpseid vastuseid 2.klassist 5 õpilast

3.klassist 22 "

4.klassist 10 "

Kokku 37 " ehk 12,95 %

Eeltoodust näeme, et enamikul algklasside õpilastest pole geograafiliste kauguste tajumine välja kujunenud.

Õpilaste geograafiaalaseid teadmisi peegeldab ka küsimus, kus õpilased on käinud väljaspool Eestit.

Suur protsent õpilastest oli käinud väljaspool koduvabariigi piire. Kokku oli vaadeldud 284-st õpilasest käinud väljaspool Eestit 130, s.o. 46,1%. Suurt erinevust selles osas koolide vahel polnud. Kõigi kolme kooli õpilastest oli enamvähem võrdne protsent käinud väljaspool meie vabariiki.

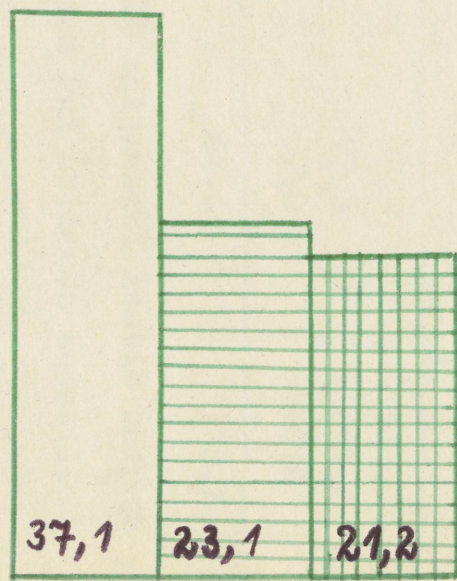
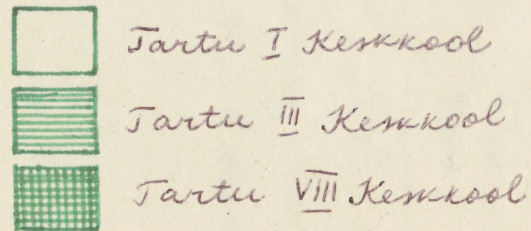
Erinevused olid aga klasside osas. Sellest annab ülevaate joonis 21. Kõige vähem olid teisi liiduvabariike külastanud 2. klasside õpilased (27,8%). Järsult tõusis väljaspool Eesti NSV piire käinud õpilaste arv alates 3. klassist, kus vastav protsent oli 22,7 võrra kõrgem 2. klasside omast. 4. klassi osas oli see protsent veelgi kõrgem; juurdekasv 3. klassiga võrreldes oli 8,9%.

Võrdlemisi suured oli erinevused sama klassi õpilaste puhul eri koolides.

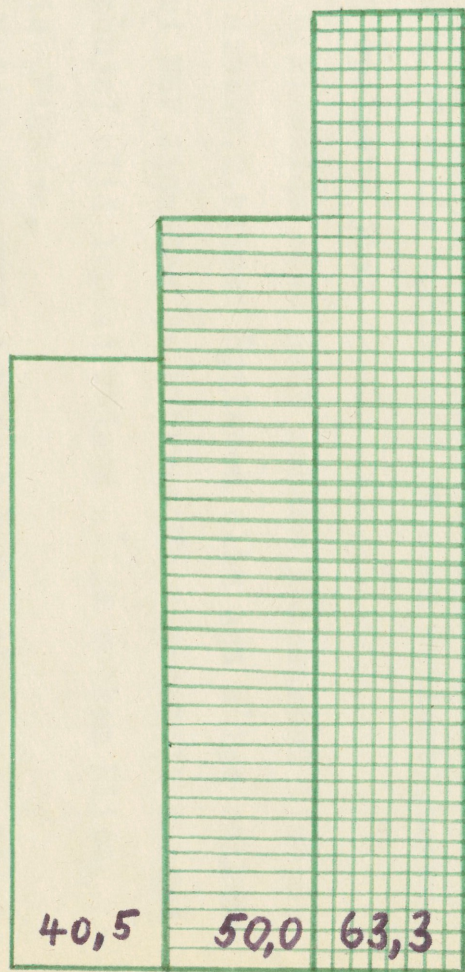
Teistest klassidest oli kõrgeim protsent Tartu I Keskkoolil - 37,1, mis on 15,9% võrra suurem Tartu VIII Keskkooli ja 13,8% võrra suurem Tartu III Keskkooli omast.

Kolmanda klassi õpilaste hulgast oli kõrgeim protsent (63,3) Tartu VIII Keskkoolil. Nimetatud protsent on 22,8 ja 13,3 võrra suurem kui vastavate klasside protsent Tartu I ja III Keskkoolil.

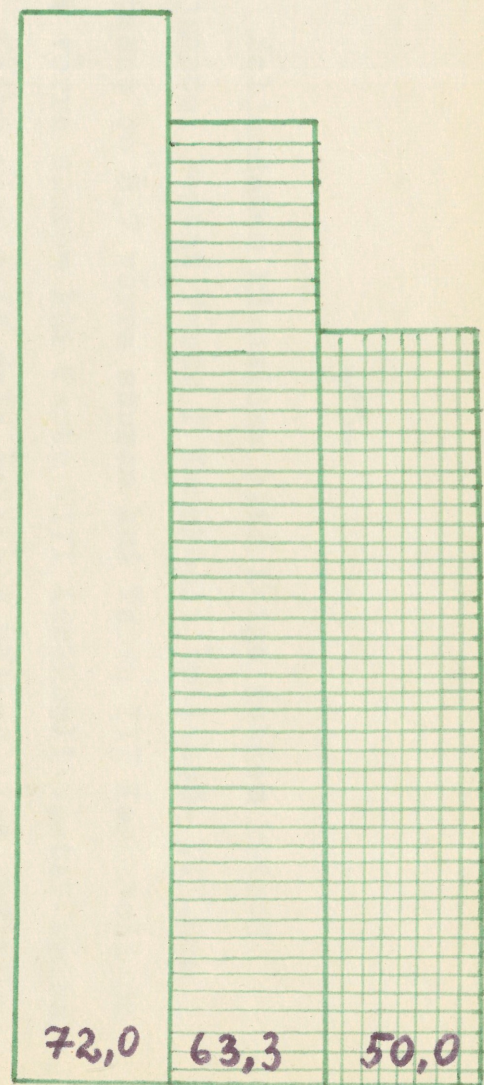
Joon. 2. Väljaspool Eestit käinud
Tartu algklasside õpilasi
(protsentides).

2. klass

3. klass

4. klass

Neljandates klassides olid kõige rohkem käinud väljaspool Eestit Tartu I Keskkooli õpilased- 72%. See protsent on 8,7 võrra suurem kui Tartu III Keskkooli ja 22 % võrra suurem kui Tartu VIII Keskkooli vastav näitaja.

Kõige enam olid meie õpilased käinud Läti NSV linnades. 97 õpilast 284-st (s.o. 33,95 %) nimetasidki neid, kusjuures umbes pooled neist-50 õpilast, s.o. 17,5 % mainisid Riia. Järgnevad Vene NFSV linnad-Leningrad, kus oli käinud 13% e. 37 õpilast, Pihkva (7,7% e. 22 õpilast), Moskva (6,3% e. 18 õpilast) jne.

3. ja 4. klasside osas jääb rohkem külastatud linnade järjekord samaks. 2. klassi õpilased olid aga kõige rohkem käinud Läti NSV linnades ja Pihkvas. Ka vanematelt saadud vastuste põhjal olid lapsed käinud kõige rohkem Riias, Leningradis, Pihkvas.

Väljaspool ENSV-d käinud õpilasi (protsentides).

Tabel 4.

Klass	Õpilaste andmeil	Lastevanemate andmeil	Erinevus
2.	21,2	53,5	+32,3
3.	63,3	73,3	+10,0
4.	50,0	57,0	+7,0
Keskm.	44,8	64,6	+19,8

Lastevanemate andmetel oli väljaspool Eestit käinud õpilaste arv 19,8 % võrra suurem kui õpilaste andmeil.

Arvatavasti ei teadnud osa õpilasi, et nende poolt külastatud linnad asuvad väljaspool Eestit. 2. klassi õpilaste mälust oli kustunud rohkem külastatud linnu kui 3. ja 4. klassi õpilastel. Sellest, et reisirid ei jäta nooremate laste mällu sügavamaid jälgi, annab tunnistust vestlus Tartu I Keskkooli 2b klassi õpilasega, kes oli koos emaga käinud eelmisel suvel Tšehhoslovakkias. Õpilane mäletas reisirid vaid seda, et sõitis toredas vagunis, kus sai ka magada.

Ka sellele küsimusele vastates on osa õpilasi segi ajanud Eesti NSV ja teiste liiduvabariikide piirid. Nii oli 22 õpilast (7,7 % 284-st) andnud vastusena rea Eesti NSV linnu ja asulaid. Seejuures oli kõige rohkem nimetatud Tallinna (15 õpilast).

Koolidest olid Tartu III Keskkooli õpilased eksinud kõige rohkem, nimelt 3 korda rohkem kui Tartu I Keskkooli õpilased ja 2 korda rohkem kui Tartu VIII Keskkooli õpilased.

Viimane selle grupi küsimus nõudis meie naaberriikide nimetamist. Selle ülesandega oli päris õigesti toime tulnud ainult 18,2 % õpilastest; 33,6 % õpilastest pole sellele küsimusele vastanud; 49,7 % on aga andnud kas väärast vastust või nimetanud õigete riikide kõrval ka valesid. Sellele küsimusele vastati kogu testi ulatuses kõige halvemini.

Tartu III Keskkooli ja Tartu I Keskkooli õpilased olid õiged vastused andnud enamvähem võrdselt (vastavalt 21,9 ja 19,7 %).

Hoopis vähem õpilasi vastas õigesti Tartu VIII Keskkoolis (11,4%). Neljandate klasside õpilased andsid õigeid vastuseid tunduvalt rohkem kui kolmandate klasside õpilased. Arvatavasti annab siin tunda kooli mõju:

- 1) 4. klassi õpilased õpivad juba ajalugu, mille esimestes tundides on naaberriikidest juttu;
- 2) eesti keele ja kirjanduse tundides saavad õpilased teadmisi naaberriikidest;
- 3) loodusõpetuses 3. klassi II poolaastal seoses mandrite õppimisega juhitakse õpilaste tähelepanu ka NSVL asendile ja tema naaberriikidele.

Õpilaste teadmised naaberriikide kohta.

Tabel 5.

Klass	Õpilaste arv	Õigesti vastanud õpil.	Sama %-des	Vastamata	Sama %-des	Valesti vastanud õpilasi	Sama %-des
2.	98	3	3,1	50	51,5	45	46,4
3.	97	13	13,4	25	25,8	59	60,8
4.	89	33	36,3	21	23,1	35	38,5
Kokku	284	49	18,2	96	33,6	139	49,7

Veel suurem oli erinevus teiste ja kolmandate klasside õpilaste vahel (3. klasside õpilastel oli 4,3 korda rohkem õigeid vastuseid kui 2. klasside õpilastel).

Meie naaberriikidest oli kõige rohkem nimetatud Soomet (70 õpilast, s.o. 24,5 % vastanud õpilastest) ja Rootsit (20 õpilast, s.o. 7%).

Pooled õpilastest nimetasid naaberriikide kõrval ka neid riike, mis seda pole, linnu nii naaberliiduvabariikidest kui ka Eestist, vennasliiduvabariike. Liiduvabariike on nimetatud 169 korral. Kõige enam teadsid neid 4. kl. õpilased, kes nimetasid neid umbes 3 korda rohkem kui 2. ja 3. klasside õpilased.

Väike osa õpilastest (2,45 %) nimetas riike, mis pole meie naabrid. Näiteks: India, Inglismaa, Saksamaa, Vietnam. Seejuures vaid üks neist oli 4. klassi õpilane. Ka linnu pole neljanda klassi õpilased pakkunud naaberriikidena peale ühe õpilase, kes nimetas Riia. Seda viga tegid aga 45 õpilastestest ja kolmandatest klassidest, seega 23% nende klasside õpilastest. Nad nimetasid naaberriikidena järgmisi linnu: Riia, Moskva, Kaunas, Leningrad, Peking, Helsingi. Seejuures olid nimetatud linnade hulgas ka Eesti NSV linnad (nimetatud 14 juhul): Tallinn, Elva, Võru, Pärnu, Viljandi, Valga.

Kolm õpilast 2. ja 3. klassist pidasid meie naaberriigiks koguni Nõukogude Liitu ja 3 õpilast Eesti NSV-d. Eelpooltoodust võib järeldada, et riigi mõiste on selles eas alles kujunemisjärgus, seetõttu vägagi ebatäpne, laiialivalgus.

2. Õpilaste silmaringist välispoliitika valdkonnas.

Testi läbiviimise ajal Tartu III Keskkoolis 1972. a.

detsembris oli välispoliitikas aktuaalsemateks küsimusteks:

- 1) sõda Vietnamis (käis diplomaatiline võitlus rahuläbirääkimiste küsimuses)
- 2) USA-s toimusid äsja presidendivalimised.

1973.a. jaanuari lõpul aga kirjutati alla
Vietnami rahukokkuleppele.

Arvestasime põhimõtet, et küsimused peavad puuduta-
ma kõige aktuaalsemaid sündmusi ühiskondlik-poliitilise
elu alal ning et oleks võimalik võrrelda erinevate koolide
õpilaste silmaringi. Seetõttu esitasime testis välispolii-
tika kohta 2 küsimust: 10. ja 11. Neist 11. küsimus oli
mõlema testimise ajal sama: "Kes on Ameerika Ühendriikide
president?"

10. küsimus oli aga erinev.

Tartu III Keskkooli õpilastele esitatud küsimusele
"Kas praegu on kusagil sõda? Kui on, siis nimeta, kus."
andsid õpilased järgmisi vastuseid.

Tartu III Keskkooli õpilaste teadmised
sõja kohta Vietnaxis.

Tabel 6.

Vastus	Klass			Kokku	%
	II	III	IV		
Vietnaxis	14	18	19	51	56,2
On ,aga ei tea,kus	1	0	3	4	4,7
Ei tea,kas on	10	5	0	15	16,6
Ei ole kusagil	-	-	6	6	6,8
Vastas valesti (koht)	5	7	2	14	15,7

Veidi üle poolte õpilaste vastasid õigesti. 1/4 õpi-
lastest aga ei teadnud, kas kusagil käib sõda või mitte.

4,7 % lastest oli küll kuulnud, et kusagil sõda on, kuid nad ei teadnud, kus nimelt. Üksikud õpilased ütlesid üldiselt - Iõunas, välismaal.

Mõned 3. klassi õpilased on arvatavasti segi ajanud mineviku - ja olevikusündmused ning nimetanud Berliini.

Tartu I ja VIII Keskkooli õpilastel tuli vastata küsimusele, kus lõppes hiljuti sõda.

147 õpilast 194-st (seega 75% vastanud õpilastest) andis küsimusele õige vastusena Vietnami. Vastamata jättis 37 õpilast (neist 30 Tartu VIII Keskkoolist), s.o. 19%. Valesti vastas 10 õpilast (5%). Teistest paremini vastasid Tartu I Keskkooli õpilased, kellel oli 19% võrra rohkem õigeid vastuseid kui Tartu VIII Keskkooli õpilastel. Suuri erinevusi oli ka üksikute klasside osas. Näiteks Tartu I Keskkooli 2. klassi õpilased andsid küsimusele 80% õigeid vastuseid, Tartu VIII Keskkooli 2. klassi õigete vastuste protsent oli aga ainult 30,3. 3. ja 4. klasside osas pole erinevused nii teravad.

Et mõlemad küsimused nõuavad sama vastust ja on oma sisult väga lähedased, on neid üldprotsentide arvestamisel vaadatud koos.

Kokkuvõttes andis 69% õpilastest (197 õpilast 284-st) õige vastuse küsimusele sõja kohta Vietnami.

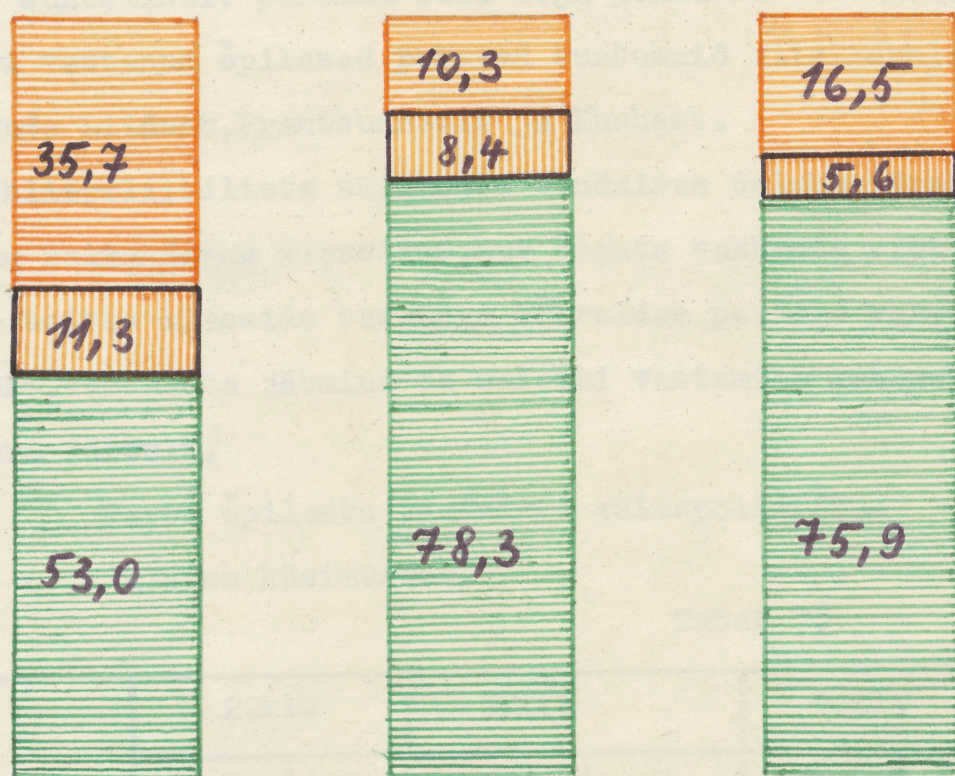
Vastamata jättis 60 õpilast s.o. 21,5 %

Valesti vastas 27 " s.o. 9,5 %

Kokku ei teadnud
vastust 87 õpilast s.o. 31 %

Klassirühmadest oli selles küsimuses tugevaim
3.klass, kes oli 4.klassist 2,4 protsendiga ees.

Joon. 3. Tartu õpilaste teadmised
sõja kohta Vietnamis.

2.klass

3.klass

4.klass

Õigesti vastanute protsents

Valesti vastanute protsents

Vastamata jäätute protsents

Teine välispoliitikaalane küsimus nõudis Ameerika Ühendriikide presidendi nimetamist.

Küsimusele antud 284-st vastusest olid õiged 111, seega 39%. Vastust ei andnud 57,9 % õpilastest (165), vales- ti vastas aga 8 õpilast, s.o. 3,1 %. Nii Tartu III kui ka VIII Keskkooli õpilased vastasid võrdselt: 3,4 % kumbagi kooli õpilastest vastasid õigesti. Tartu I Keskkooli õpila- sed andsid aga 14,4 % võrra rohkem õigeid vastuseid, kus- juures suhteliselt paremad olid 2. ja 3. klassi vastused. Valesti vastanud õpilased pakuvad tuntumaid riigitegelasi Nõukogude Liidust, Prantsusmaalt ja Kuubast.

Välispoliitiliste sündmuste tundmises toimub järsk murrang kolmandates klassides, kus õigete vastuste protsent kasvab teiste klasside tasemega võrreldes peaaegu kahe- kordseks. Vastamata jätmine ja valesti vastamine kahaneb samavõrd järsult.

Tartu õpilaste teadmised välispoliitika-
alates küsimustes.

Tabel 7.

	2.kl.		3.kl.		4.kl.	
	arv	%	arv	%	arv	%
Vietnam	52	53,1	77	79,4	69	77,5
Valesti	11	11,2	8	8,3	5	5,6
Vastamata	35	35,7	11	12,3	15	16,9
Nixon	19	19,4	41	42,3	51	57,3
Valesti	6	6,1	0	0	2	2,2
Vastamata	73	74,5	56	57,7	36	40,5

Need küsimused olid tol ajal aktuaalsed. Iga päev kirjutati nende kohta ajalehtedes, räägiti raadios ja televisioonis. Ootustekohaselt oleksid õpilased pidanud andma tunduvalt rohkem õigeid vastuseid. Et aga nii suur protsent õpilastest (61) neid siiski ei teadnud, võib sellest järeldada, et noorema kooliea õpilane ei osaka iseseivalt orienteeruda küllalt suures informatsioonihulgas ja vajab täiskasvanute, eelkõige koduste, juhendamist ja suunamist.

3. Õpilaste silmaringist kultuuri valdkonnas.

Küsimused kultuuri valdkonnas olid seotud mõistetega "kosmonaut", "kirjanik", "näitleja", kusjuures esimest mõistet lasti ka selgitada.

Küsimustes oli nõutud, et lapsed selgitaksid, mida nad mõistavad sõna "kosmonaut" all. Samuti oli vaja nimetada kosmonaute, kirjanikke ja näitlejaid nimeliselt. Osa küsitletud õpilastest vastas ka küsimusele: "Kes meie näitlejaist sai hiljuti 80. aastaseks?".

Küsimusele "Keda kutsutakse kosmonaudiks?", antud vastustest lugesime õigeks järgmised:

- 1) käib kosmoses (lendab maailmaruumi) - 67 õpilast, s.o. 23,2 %
- 2) lendab teistele planeetidele, Kuule - 22 õpilast, s.o. 7,7 %
- 3) kosmoslaeva juht - 14 õpilast, s.o. 4,9 %
- 4) kosmoseuuriija - 11 õpilast, s.o. 3,9 %

Kokku andis õigeid vastuseid 39,7 % õpilastest (114 õpilast).

Liiga laia või ebamäärase seletuse andsid 13 õpilast (4,6%): julged mehed või naised, kangelased, lendurid, sõjaväelased, lendavad õhus.

Kuna 55,75% õpilastest ei osanud küsimusele vastata, oli mitteteadjate protsent küllalt kõrge (60,35).

Õigete vastuste arv kasvas paralleelselt õpilaste vanuse kasvuga.

Kosmonaute teadsid nimeliselt 77,6% õpilastest, kusjuures jällegi oli reegliks, et mida vanem on klass, seda rohkem toodi nimesid. Koolide seast oli õigete vastuste poolest silmapaistvaim jällegi Tartu I Keskkool.

Populaarsemaid kosmonaute algklasside õpilaste hulgas olid Juri Gagarin, keda nimetasid 207 õpilast, s.o. 72,5% 284-st, German Titov (vastavalt 74 ja 25,9) ja Valentina Tereškova (48 ja 16,4),

Kosmonautide populaarsuse üldjärjestusega langes täielikult kokku ka järjestus koolide ja klassirühmade kaupa.

Järgmine küsimus nõudis kirjanike nimetamist. Õpilaste vastused andsid nende silmaringist selles osas järgmise pildi.

Ühtki kirjanikku ei osanud nimetada 41 õpilast (14,35%). Peamised vastamatajätjad olid Tartu III Keskkooli 2. klasside õpilased, kes moodustavad 50% mittevastanud õpilastest. Kõige vähem vastamata jätnud õpilasi oli Tartu I Keskkoolis (4,1%), kus ainult 4 õpilast 2b-klassist ei osanud küsimusele vastata.

Ülejäänud 85,65% õpilastest nimetasid kirjanikke väga erineval hulgal: 1-12 kirjanikku õpilase kohta. Keskmiselt tuli iga õpilase kohta 2,8 kirjanikku (keskmise arvestamisel on kaasa arvatud ka need õpilased, kes ei teadnud ühtki nime). Üldise keskmisega võrdne oli ka Tartu VIII Keskkooli keskmine näitaja. Paremaid teadmisi näitasid Tartu I Keskkooli õpilased (keskmine näitaja 3,9 kirjanikku õpilase kohta) ja halvemaid Tartu III Keskkooli õpilased (keskmiselt 1,9 kirjanikku õpilase kohta).

Klassirühmade vastuseid võrreldes ilmnes, et kõige rohkem õpilasi, kes ei teadnud ühtki kirjanikku, oli 2. klassides (35 õpilast e. 36%). Samal ajal 3. klassides oli see protsent vaid 1,03 ja 4. klassides 5,6.

3. ja 4. klasside õpilased nimetasid kirjanikke võrdselt-keskmiselt 3,7 kirjanikku õpilase kohta. 2. klasside õpilased aga üle 3 korra vähem (1,2 nime õpilase kohta).

Kõige tuntumad kirjanikud laste hulgas olid:

O. Luts (teda nimetasid 106 õpilast, s.o. 37,1 %) ja E. Raud (101 õpilast, s.o. 35,4 %).

Järgnevad:	E. Niit	-	88	õpilast,	s.o.	30,8 %
	A. Lindgren	-	60	"	s.o.	21 %
	H. Mänd	-	53	"	s.o.	18,6 %
	J. Smuul	-	39	"	s.o.	13,7 %

Ka näitlejaid tuli ainult nimetada. Sellele küsimusele vastas 65,3 % õpilastest (185), vastamata jätsid 99 õpilast, s.o. 34,7 %. Õpilastest, kes ei teadnud nimetada ühtki näitlejat, moodustasid umbes 50% 2. klasside õpilased.

Nende seas oli täpselt 2 korda rohkem mittevastanud õpilasi kui 3.-tes klassides.

Tartu I Keskkoolis oli küsimusele vastanud õpilaste protsent kõrgem kui teistes koolides ja ka keskmiselt iga õpilase kohta nimetatud näitlejate arv oli kõige suurem. Viimane oli 2,1 nime õpilase kohta. Samal ajal jäid nii Tartu III Keskkool kui ka Tartu VIII Keskkool selle näitaja osas allapoole keskmist taset-1,5 nime õpilase kohta. Tartu III Keskkoolis oli see 1,1 ja Tartu VIII Keskkoolis 1,4.

Ka selle küsimuse osas olid 3.klasside õpilaste teadmised tublisti paremad kui 2.klasside õpilastel(vt.tabel 8).

Nimetatud näitlejaid õpilase kohta.

Tabel 8.

Klass	I	III	VIII	keskmiselt
2.	0,6	0,5	0,5	0,5
3.	2,2	1,1	1,8	1,7
4.	3,4	1,8	1,8	2,3
Kokku keskmiselt	2,1	1,1	1,4	1,5

Nii nimetasid kõikides uuritud koolides 3.klasside õpilased 2-4 korda rohkem näitlejaid kui 2.klasside õpilased. Edasiminek kolmandalt klassilt neljandale polnud kaugeltki nii suur. Keskmiselt nimetas iga teise klassi õpilane üle 3 korra vähem näitlejaid kui seda tegi kolmanda klassi õpilane.

Tuntumad näitlejad klassirühmade kaupa on :

1) 2.klassid:	H.Sallo, keda nimetasid	11	õpilast
	K.Neem	"	6 õpilast
	T.Aav	"	4 "
	S.Mikulski	"	4 "
2) 3.klassid:	H.Sallo	"	15 "
	J.Järvet	"	10 "
	S.Nõmmik	"	9 "
3) 4.klassid:	S.Mikulski	"	20 "
	K.Neem	"	17 "
	H.Sallo	"	15 "
	J.Järvet	"	13 "

Kõikide klasside õpilaste vastuste põhjal tehtud kokkuvõtte järgi tundis kõige rohkem õpilasi H.Sallot. Teda nimetasid 41 õpilast. Järgnesid S.Mikulski (31), K.Neem (30), J.Järvet (24), T.Aav (23), S.Reek (19), S.Nõmmik (15), E.Abel (12), K.Kalkun (11) ja J.Nikulin (10).

Üksikud õpilased asendasid näitleja nime filmi tegelase nimega: Šurik, Hans Kloss.

2/3 õpilastest olid õppinud näitlejaid tundma televisiooni kaudu (vt. tabel 9.).

Õpilaste tutvumine näitlejatega
(õpilaste arv %-des).

Tabel 9.

	Sallo	Mikulski	Neem	Järvet	Aav	Reek	Keskm.
Televisioon	78,3	70,1	22,4	90,5	91,2	49,0	67,3
Teater	21,7	0	77,6	2,6	8,8	51,0	27,9
Kino	0	29,9	0	6,9	0	0	4,8

Tartu I ja VIII Keskkooli 194 õpilast vastasid küsimusele "Kes meie näitlejatest sai neil päevil 80-aastaseks?". Õigesti teadis seda 47,9 % (93 õpilast). Paremini vastasid Tartu I Keskkooli õpilased. Nimelt oli selle kooli õpilastel õigeid vastuseid 17,5 % võrra rohkem kui Tartu VIII Keskkooli õpilastel. Vastamata oli küsimus 89 õpilasel (45,9), seejuures Tartu VIII Keskkooli õpilastel 9,3 % võrra rohkem. Valesti vastasid 12 õpilast e. 6,2 %, jällegi Tartu VIII Keskkooli õpilased 8,2 % võrra rohkem.

Kõige rohkem õigeid vastuseid sai neljandatelt klassidelt, kus 66,1 % õpilastest vastas õigesti. Kolmandate klasside edumaa 2. klasside ees oli 18,4 %. Veidi väiksem oli vahe 3. ja 4. klasside vahel - 16,9 %.

Õpilaste teadmised H. Lauri juubeli kohta.

Tabel 10.

Klass	Õigeid vastuseid	Sama %-des	Valesti+ vastamata	Sama %-des
2.	21	30,8	9+38	13,2+56
3.	33	49,2	1+33	1,6+49,2
4.	39	66,1	2+18	3,4+30,5
	93	47,9	12+89	6,2+45,9

4. Õpilaste silmaringist spordi valdkonnas.

Spordi alal antud küsimused nõudsid viimaste suviste ja talviste olümpiamängude asukoha ja eestlaste nimetamist, kes said olümpia kuldmedali(oli vaja nimetada ka ala).

Õigeks vastuseks loeti taliolümpia puhul Jaapan ja Sapporo, suviste puhul Saksamaa ja München.

Taliolümpiamängude toimumise kohta teadis 27,7 % õpilastest(79 õpilast). Parimaid vastuseid andsid Tartu I Keskkooli õpilased, kellel õigete vastuste protsent oli 40,2 Tartu III Keskkooli 23,1 ja Tartu VIII Keskkooli 19,6 % ees. Vastamata jäi see küsimus 155 õpilasel(s.o. 54,3%), vääralt oli aga vastanud 50 õpilast(18%). Vääralt vastanud õpilastest 20, s.t. 7% nimetasid suviste mängude koha.

Selle küsimuse tundmisel oli jällegi vahematel õpilastel õigeid vastuseid rohkem(vt. tabel 11).

Tartu õpilaste teadmised taliolümpiamängude kohta.

Tabel 11.

Klass	Õigeid vastuseid	Sama %-des	Vastamata	Sama %-des	Vales	Sama %-des
2.	17	17,3	66	67,3	15	15,3
3.	23	23,7	51	52,5	23	23,7
4.	39	42,9	38	41,8	12	13,2
Kokku ja keskmiselt	79	27,7	155	54,3	50	18

Suviste olümpiamängude koha nimetasid õigesti 75 õpilast, s.o. 26,3 % (Teistest tublim oli jälle Tartu I Keskkool 33 % õigete vastustega). Vastamata jäi küsimus 190 õpilasel, seega 67% õpilastest. Valesti vastanute protsent oli 6,7 (19 õpilast). Valede vastuste hulgas toodi taliolümpia toimumise koht 3 õpilase vastuses (1 %).

Tundub, et õpilastele oli mõju avaldanud Eesti TV oma saatesarjaga "10 olümpiastarti", sest kokku 13 õpilast (4,6%) nimetasid olümpiamängude toimumiskohana Tallinna.

Tunduvalt parem oli olukord teise küsimuse osas. 45,5 % õpilastest teadis, et meie Jaan Talts sai olümpia kuldmedali, kusjuures 41% õpilastest märkis õigesti ka medali saavutamise ala. 14,8 õpilastest nimetas J. Tarmakut ja 12% neist ka ala.

Selle küsimuse puhul olid 3. ja 4. klasside õpilaste teadmised enamvähem võrdsed (47,4% ja 51,7 %). Tunduvalt madalamad olid aga 2. klasside õpilaste teadmised (24,5%). 2. ja 3. klasside osas oli erinevus koolide vahel suur. Kui Tartu I Keskkooli 2-b kl. õpilased võisid edukalt võistelda isegi neljandate klassidega, siis Tartu III Keskkooli ja VIII Keskkooli 2. klasside õpilaste teadmised olid vastavalt 3 korda ja 5 korda madalamad.

Küsimusele ei vastanud 40,3 % õpilastest (115). Eriti suur vastamata jätmise protsent oli Tartu III Keskkoolil - 56,1.

Et saada ülevaadet, millistes küsimustes on õpilaste silmaring avaram, võrdleme õigete vastuste protsenti kõikide küsimuste osas.

Õpilaste teadmised kogu testi osas.

Tabel 12.

Küsimus	Õigete vastuste %	Grupi keskmine %	Vastamata %-des	Valede vastuste %
I Geograafia alal				
Naaberriigid	18,2	31,5	33,6	49,7
Vahemaa	44,8		32	23,2
II Välispoliitika valdkonnas.				
Sõda Vietnamis	68,9		21,5	9,5
Ameerika Ühendriikide president	32,9	53,9	57,9	3,1
III Kultuuri valdkonnas				
Definitsioon kosmon.	39,7		55,8	4,6
Kosmonaute nimet.	77,6		22,4	0
Kirjanikke nimet.	85,65	63,2	14,7	0
Näitlejaid nimet.	65,3		34,7	0
Juubilar	47,9		45,9	6,2
IV Spordivaldkonnas				
Olümpiamängud	27		60,5	6,5
Medal+ala	41	34	40,3	18,7

Võrrelnud õigete vastuste, vastamata jätnud õpilaste ja valesti vastanud õpilaste protsente, võime teha järgmised järeldused:

Kõige paremad olid õpilaste teadmised kultuuri alal, kus õigete vastuste protsent on 63,2.

Selles valdkonnas tunti kõige enam kirjanikke. Võrreldes näitlejatega ^{tunti} kirjanikke 20% võrra paremini. Kui kirjanikke ei teadnud nimetada 14,35% õpilastest, siis näitlejate osas jäi vastus võlgu 34,7 %-l õpilastest. Kosmonaute tunti vaid 8% võrra vähem kui kirjanikke. Järgnes välispoliitika 53,9 %-ga. Rohkem teati sõja kohta Vietnamis. Sellele küsimusele anti õigeid vastuseid 17,2 % võrra rohkem kui teisele välispoliitikaalasele küsimusele. Spordivallas olid õpilaste teadmised eelmistest valdkondadest tunduvalt madalamad-34 % õigeid vastuseid. Paremad olid teadmised olümpiavõitjate kohta. München ja Sapporo olid enamvähem võrdselt tuntud olümpiamängude läbi viimise kohtadena (protsendid vastavalt 26,3 ja 27,7). Suhteliselt kitsam oli õpilaste geograafiaalane silmaring, kuigi õpilased on küllalt palju liikunud Eesti NSV-s ja ka väljaspool selle piire.

Erinevate koolide õpilaste silmaring oli erinev.

Õigete vastuste protsendid koolide kaupa.

Tabel 13.

Küsimus	I		III		VIII	
	%	grupi keskm.	%	grupi keskm.	%	grupi keskm.%
1	2	3	4	5	6	7
I geograafia valdkonnast			21,9		11,4	
Naaberriigid	19,7			34,2	33	22,2
Vahemaa	57,7	38	46,6			
II Välispoliitika valdkonnast						

	1	2	3	4	5	6	7
Sõda Vietnamis	85,5		56,2		66		
Ameerika Üh.pre- sident		66,9		45,1			50
	48,4		34,1		34		
III Kultuuri vald- konnast							
Defin.kosmonaut. kohta	50,5		23,1			58,7	
Kosmonat.nimet.	82,5		69,2			80,5	
Kirjanikke nimet.	95,9	70,9	75,8	58,5		85,5	65,3
Näitlejaid nimet.	69,1		66			62,9	
Juubilar	56,7		-			39,2	
IV Spordi vald- konnast							
Olümpiamängud	36,6	43,5	20,9	28		23,2	30,1
Medal+ala	50,5		35,2			37,1	

Kõikide koolide õpilastel oli kõige rohkem teadmisi kultuuri alalt. Sellele järgneb välispoliitika.

Koolide osas olid avarama silmaringiga lapsed Tartu I Keskkoolis, kus 9 küsimuse puhul vastati teistest koolidest tunduvalt paremini. Selle kooli õpilaste teadmised olid kõigis neljas uuritud valdkonnas kõrgemad kui teiste koolide õpilastel.

Järgnesid Tartu VIII Keskkooli ja siis kõige kitsama silmaringiga Tartu III Keskkooli õpilased.

Erinevus 2. ja 3. klassi õpilaste teadmistes oli tunduvalt suurem kui 3. ja 4. klassi õpilaste teadmistes.

Õpilaste teadmised klasside lõikes (protsentides).

Tabel 14.

	II	III	Tõus, langus vrđ.2.kl.	IV	Tõus, langus vrđ.3.kl.
I Naaberriigid	3,1	13,4	+10,3	36,3	+22,9
Vahemaa	25,7	53,6	+27,9	56,1	+2,5
Keskmine	14,4	33,5	+19,1	46,2	+12,7
II Sõda Vietnaxis	53	78,3	+25,3	75,9	+2,1
Ameerika Üh.presid.	19,4	42,2	+22,8	52,5	+10,3
Keskmine	36,2	60,2	+24	64,2	+4
III Definiitsioon kosmonat.	10,5	15,4	+4,9	18,6	+3,2
Kosmonaudid	86,7	93,4	+6,7	97,5	+4,1
Kirjanikud	64	98,1	+34,1	94,4	-3,7
Näitlejad	44,9	72,2	+28,2	80,0	+8,8
Juubilar	30,8	49,2	+18,4	66,1	+16,9
Keskmine	47,4	65,7	+18,3	71,3	+5,6
IV Olümpiamängud	13,7	23,7	+10	41,8	+18,1
Medal+ala	24,5	47,4	+22,9	51,7	+4,3
Keskmine	19,1	35,5	+16,4	46,7	+11,2

Õpilaste teadmised kasvasid pidevalt klassist

klassi. Nii oli õigete vastuste keskmine näitaja

a) geograafia alal 19,1 % võrra

b) välispoliitika alal 24 % võrra

c) kultuuri alal 18,3 % võrra

d) spordi alal 16,4 % võrra 3.klassis suurem kui 2.klassis.

Vastavad näitajad olid ka 4.klassis suuremad kui

3-s.

Kui võrrelda õigete vastuste protsendi tõusu 3. ja 4.klassis, siis selgub, et 3.klassis on see tõus võrreldes 2.klassiga olnud 1,5-6 korda suurem kui 4.klassis võrreldes 3.klassiga (keskmiselt 3 korda).

II peatükk.

NOOREMA KOOLIEA ÕPILASTE ÜHISKONDLIK-POLIITILIST
SILMARINGI KUJUNDAVATEST TEGURITEST KODUS.

Laste ühiskondlik-poliitiline kasvatus on keeruline ja paljutahuline protsess. Üheks peamiseks teguriks selles on last ümbritsev nõukogude tegelikkus, meie ühiskondlik elu, majanduslik arenemine, sotsiaalne ja teaduslik-tehniline progress.¹ Kooli ja sotsiaalse keskkonna kõrval suureneb perekonna kasvatuslik osa. Perekond on esimene agent, mis hakkab isiksust mõjustama just selle kujunemise algjärgus.² P. Kenkmann jagab kodu ja perekonna mõju lapse isiksuse kujunemisel 2 rühma:

1) kõigi perekonnaliikmete, eelkõige vanemate teadlikud kasvatuslikud mõjustused, millel on esmajärguline tähtsus;

2) mitteteadlikud mõjustused:

a) perekonna emotsionaalne atmosfäär, mis kujuneb perekonna kõigi liikmete omavahelistes suhetes;

b) perekond kui laiem sotsiaalse keskkonna (ühiskonna) esindaja;

c) perekond kui vahendaja lapse ja sotsiaalse ^{kesk} perekonna vahel (perekonna kaudu lülitub laps tema jaoks uutesse ühiskondliku elu sfääridesse).

1

² P. Kenkmann, Isiksuse sotsialiseerumisest, "Maailmavaate kujunemisest kõrgemas koolis", lk. 47.

¹ И. С. Марьенко, Проблемы методики исследования процесса

идейно-политического воспитания школьников, -

"Советская педагогика", 1972, нр. II, стр. 75.

Kaasajal on kujunenud olukord, kus sotsialiseerumis-
protsessis kasvab väikeste gruppide (sealhulgas ka perekonna)
osatähtsus. Samal ajal on meie koduses kasvatuses ^{toimunud} olulisi
muudatusi, mis raskendavad kodul selle osa täitmist.

H. Liimetsa andmetel¹ on tunduvalt suurenenud elanik-
konna rakendatus kutsetöösse, mis omakorda toob kaasa koduse
kontrolli ja järelvalve nõrgenemise laste üle. Vanematel
pole enam võimalik pidevalt jälgida ja suunata oma laste
ja nende kaaslaste tegevust.

Koduse kasvatusel olukord on muutunud ka seoses nihetega
keskkonna struktuuris. Sagenevate abielulahutuste tõttu
kasvatatakse paljudes perekondades lapsi vaid üks vanemaist,
sagedamini ema. Näiteks elas meie uurimisalustest õpilastest
13,6 % isata.

Kodu üldisele kasvatuslikule olukorrale avaldab mõju
ka raadio ja televisiooni laialdane levik. Sellest võib
eeldada positiivset mõju laste teadmiste ja silmaringi
avardamisele. Kui aga puudub vanemate poolne suunamine ja
raadiote ning eriti televiisorite kulutatakse ülemäära palju
aega, võib nende mõju kujuneda harmoonilist arengut pidurda-
vaks.

Perekonnas kuulub lapse ühiskondlik-poliitilise silma-
ringi kujundamisel peamine osa vanematele. Nende mõtte- ja
elulaad omavad lapse ühiskondlik-poliitilise arengu
seisukohalt suurt tähtsust.

¹ H. Liimets, Ettekanne kasvatusetöö sektsioonis, "Nõukogude

Olulised on nende mõjutused ja eeskujud. Nõukogude perekond paneb kindla aluse lapse patriotismitundele. See on võimalik siis, kui vanemad ise hindavad õigesti meie majanduse ja ühiskondliku elu edusamme, kõnelevad neist tunnustavalt, heakskiitvalt, võtavad ise osa ühiskondlikust tööst.

"Vanemate ühiskondlik käitumine on kõige otsustavam asi. Ärge mõtelge, et kasvatate last ainult siis, kui te temaga vestlete, teda õpetate või teda käsitate. Te kasvatate teda oma elu igal hetkel, isegi siis, kui teid pole kodus. Kuidas te riietute, kuidas te kõnelete teiste inimestega ja teistest inimestest, kuidas te rõõmustate või kurb olete, kuidas te kohtlete sõpru ja vaenlasi, kuidas te naeratate, ajalehte loete - kõigil sellel on lapse seisukohalt suur tähtsus"¹. Laps ei saa tihti aru talle abstraktsete mõistete sisust, kuid ta tabab küllalt täpselt täiskasvanu emmotsionaalse hoiaku antud küsimuses ja võtab selle omaks.

Äärmiselt oluliseks teguriks lapse sisemaailma väljakujunemisel on laste ja vanemate vaheline elav suhtlemine. Tihti pöörduvad lapsed vanemate poole ühe või teise küsimusega. Vanemate kohus on neile võimaluse piires vastata. Ka sel juhul, kui lapsed ei küsi, peab kodu nende silmaringi rikastama kõige mitmekesisema informatsiooniga. Lastele antavad seletused peavad olema jõukohased, nende eale vastavad ja varasematele teadmistele tuginevad.

¹ A.S. Makarenko, lk. 15

Igal sobival võimalusel tuleb lapsi õpetada iseseisvalt vaatlema ja mõistma ümbritsevat elu ja elunähtusi, nägema sündmuste vahelisi seoseid, nende põhjusi ja tagajärgi. Seejuures on oluline, et vanemate ja laste vahelisel vestlusel poleks moraalijutluse või õpetussõnade lugemise ilmet. H. Liimets soovitab kujundada traditsiooni, kus õhtu - või lõunalauas kõik perekonnaliikmed jutustavad oma päevastest töödest ja elamustest. "Kuna kõnelusi tekib siin kõigest, mida keegi koges või kuulis, on siin üks paremaid võimalusi lastes õigete hinnangute, suhtumiste kujundamiseks ümbritseva elu sündmuste suurde kirevusse. Kõik see ei kanna mingi moraalijutluse ega õpetussõnade lugemise ilmet".¹

Märkimisväärne koht lapse tõekspidamiste kujunemisel ja silmaringi arenemisel on ka mitmesuguste riiklike ja perekondlike tähtpäevade tähistamisel perekonnas.

Mõjusaks teguriks lapse ühiskondlik-poliitilise silmaringi arenemisel on massikommunikatsioon. Massikommunikatsioonivahendid on tänapäeva nõukogude inimese igapäevased kaaslased ja informeerijad. Nende kaudu saab ka laps informatsiooni, kusjuures sellega käib kaasas kogu tema isiksuse kujunemine.

Varajastel eluaastatel ei ole laps massikommunikatsioonivahendite kasutamisel iseseisev. Ta kuulab raadiost või vaatab televiisorist seda, mis huvitab isa ja ema või vanemaid õdesid-vendi, kuuleb katkendeid ajakirjandusest vanemate vahelise vestluse kaudu jne.

¹ H. Liimets, "Traditsioonide osa perekondlikus kasvatuses,

Teadlikult ja iseseisvalt hakkab ta massikommunikatsiooni vahendeid kasutama koolieas. Kodu ülesandeks jääb lapsi suunata.

Samuti tuleks lapsi juhtida kino, teatri ja lastekirjanduse juurde, sest kõik need allikad avaldavad mõju laste mõtetele, tunnetele, annavad uusi teadmisi ja avaldavad seega mõju laste veendumuste kujunemisele.

Lapsi tuleks viia muuseumi, näitusele ja meie kodumaa looduslikult või ajalooliselt tähtsatesse paikadesse, kuna ka see arendab nende silmaringi.

Järgnevalt vaatasime lähemalt mõningaid neist tegureist, mis avaldavad mõju nooremate klasside õpilastele nende kodudes. Aluseks on võetud Tartu linna algklasside õpilaste ja nende vanemate hulgas läbi viidud ankeetide andmed. Õpilaste poolt antud vastustesse tuleb sellejuures suhtuda küllalt kriitiliselt, kuna nendes esines ilmseid liialdusi. Näiteks kinnitasid mõned lapsed, et nad vaatavad televiisorit keskmiselt 10 tundi päevas, loevad iga päev 100 lehekülge juturaamatutjne. Mõnikord võib selliste liialduste põhjuseks olla uhkeldamise, silmapaistmise püüe, sagedamini aga oskamatus õigeid suurusastmeid valida, enda tegevust ajaliliselt või ruumiliselt õigesti mõõta.

1. Televisioon õpilaste ühiskondlik-poliitilise silmaringi kujundajana .

Televiisor oli kodus 284-st küsitletud õpilasest 269-l (94,75%), sealhulgas 9 õpilase kodus (3,15%) oli kaks televiisorit. Tartu I ja III Keskkoolis oli võrdsel protsendil õpilastest kodus televiisor. Teistest koolidest peaaegu poole rohkem leidis Tartu VIII Keskkoolis kodusid, kus polnud televiisorit.

Televisioonisaadete vaatamiseks kulutatud aja kohta saame ülevaate järgmisest tabelist.

Televisioonisaadete jälgimisele kuluv aeg päevas (koolide lõikes).

Tabel 15 .

Kool	Õpilasi	Ei vaadata	Vaatab tunde päevas					6 ja enam	Keskmiselt
			1	2	3	4	5		
I Kk.	97	4	17	32	16	8	11	10	
		4,1%	17,5%	33%	16,5%	8,2%	11,3%	10,5%	3,0
			67%						
III Kk.	90	6	14	28	22	10	8	2	
		6,6%	15,4%	30,8	24,2	11	8,8	2,2 %	2,5
			70,4						
VIII Kk.	97	6	23	19	20	11	10	8	2,8
		6,2%	24,3%	19,6%	20,6	11,3	10,3	8,3	
			64,5						
KOKKU	284	16	54	79	58	29	29	20	2,8
		5,6%	19%	27,7%	20,3	10,2	10,2	7,1	
			67%						

Keskmiselt vaatas iga õpilane televiisorit 2,8 tundi päevas. Keskmisest rohkem aega kulutasid selleks Tartu I Keskkooli õpilased. Kõige vähem aega vaatasid televiisorit Tartu III Keskkooli õpilased. 67% küsitletuist jälgis telesaateid 1-3 tundi päevas. Keskmisest tunduvalt rohkem aega kulutasid televiisori vaatamiseks 27,5 % õpilastest.

Klassirühmade lõikes istusid kõige kauem televiisori ees 3.klasside lapsed-3,5 tundi päevas. 2.klasside õpilastel kulub selleks keskmisest pool tundi vähem(2,3 tundi). 74,4% 2.klassi õpilastest vaatas televiisorit 1-3 tundi päevas, samal ajal kui 3.klassis suurenes järsult nende õpilaste arv, kes sellele tunduvalt rohkem aega pühendasid-40,2 % 3.klassi õpilastest ja 26,4% 4.klassi õpilastest vaatasid televiisorit 4 ja enam tundi päevas.

Telesaadete jälgimisele kuluv aeg
(klasside lõikes).

Tabel 16.

Klass	Õpil arv	Ei vaa- ta	Tundi päevas				Kokku tunde	Keskmiselt
			1	2	3	4 ja enam		
2.	98	10	27	30	16	15	207	2,3
		10,1%	27,5%	30,6%	16,3%	15,5%		
3.	97	2	11	23	23	39	341	3,5
		2,1%	11,3%	23,7%	23,7%	40,2%		
4.	89	4	16	26	19	24	253	2,8
		4,5%	17,6%	28,6%	21,9%	26,4%		

Võrdluseks võib märkida, et USA-s vaatavad noorema kooliea õpilased televiisorit umbes 2 tundi päevas.¹ Võrreldes nende andmetega kulub meie lastel tunduvalt rohkem vabast ajast televiisorile. E. Gluškova arvates² (laste hügieeniinstituudi uurimuste alusel) on nooremale koolieale lubatav televiisori vaatamise aeg üks tund päevas. Seejuures aga mitte iga päev, vaid ainult 2-3 korda nädalas, seega 2-3 tundi nädalas.

Vaatluse all olnud Tartu laste puhul on aga ühepäevane vaatamise aeg võrdne soovitatava ajaga nädalas.

Televisioon mõjutab tugevalt laste vaba aja struktuuri, vaimset arengut, tundeelu ja sotsialiseerumist. See on ajendanud teadlasi neid probleeme lähemalt uurima. Uurimuste tulemused on paraku vasturääkivad. Osa teadlasi väidab, et televisioon on igati positiivne nähtus, et ta arendab last igakülgseks (L. Pressmann). Teised aga leiavad, et televisioon mõjub lapsele negatiivselt: halveneb õppeedukus, kängub tervis, laps muutub passiivseks (E. Andrejeva).

Kestvam televiisori vaatamine kutsub enamuse laste puhul esile ebasoovitavad kaasnähud: väheneb laste liikuvus ja nad viibivad vähe värskes õhus, mängudele jääb vähe aega või ei jää seda õieti üldse. Tartu õpilaste seas läbi viidud ankeedi andmetel kulutavad väga paljud meie lapsed suurema osa vabast ajast televiisorile, vaadates telesaateid hilisõhtuni.

¹ R. Uring, "Televisiooni ja raadio osa lapse elus, — "Noukogude Kool" nr. 3, 1972, lk. 191.

² E. Глушкова, "Найдите свою программу, — "Семья и школа"

Peale õpilase vaba aja mõjustab televisioon tugevalt ka laste vaimset arengut.

- 1) Laste huvide ring kitseneb, huvi õppetöö vastu väheneb¹
- 2) On levinud arvamus, et kaasaegsed lapsed teavad palju ja on väga arenenud. Tegelikult teavad nad küll palju asjade välisest küljest, asjade nähtuste olemus aga jääb lastele endiselt vähetuntuks.²

Sama mõtet kinnitab ka R. Uring: "Televisioon arendab last laiuti, mitte sügavuti. Laps teab kõigest veidike, aga mitte millestki midagi põhjalikult". Nii võib laps areneda pealiskaudseks ja huvituks".

Ka L. Pressmann väidab, et tihti on laste teadmised küll avarad, kuid see-eest pealiskaudsed.³

- 3) Lastel jääb vähem aega raamatute lugemiseks. Televisiooni ja ilukirjandust vaadatakse sageli antagonismidena. Siinjuures langeb osa uurijate poolehoid raamatule, osal televisioonile. Nii näiteks toob E. Andrejeva esile raamatu ja televisiooni kaudu saadud informatsiooni erinevused, rõhutas raamatu informatsioonirikkkust ning mõtlemist, sõnavara ja kõnet arendavat osa.

Vastupidisel seisukohal on L. Pressmann, kes kinnitab, et pooled kirjandusalased teadmised on lapsed saanud mitte raamatu, vaid televiisori kaudu.

¹ E. Pokkinen, "Televisioon ja õpilased, -
"Noukogude Kool", nr. 1, 1970, lk. 25.

² E. Андреева, Много ли они знают?, - "Семья и школа",
1970, nr. II, стр. 36-37.

³ Л. Прессман, Нет, они не пассивны, - "Семья и школа",
1971, nr. I, стр. 34-35.

Ta rõhutab, et televiisor aitab vanematel õpetada last iseseisvalt mõtlema.

Televisioon avaldab mõju ka lapse sotsialiseerumisele. Esitagem selle kohta mõned arvamused kirjandusest. Kui laps on üliaktiivne televiisorivaataja, siis mõjub see halvasti tema sotsialiseerumisele - juba sellepärast, et tal jääb praktiliselt väga vähe aega ümbritseva keskkonnaga suhtlemiseks. Igapäevane tundide kaupa televiisori ees istumine eemaldab perekonnaliikmeid üksteisest. E. Andrejeva rõhutab, et mitte mingisugune televiisorist saadud informatsioon ei asenda seda hingelis-emotsionaalset ja vaimset vaesumist, milleni viib lähedaste inimeste vaheliste suhete vaegsus, seda eriti laste puhul.

R. Uring väidab, et telesaated võivad olla sotsiaalse käitumise õppimissituatsioonideks, mis pakuvad lapsele otsekui mudeli, kuidas ühele või teisele ärritajale reageerida, mida ühes või teises olukorras teha. Seejuures kahtleb ta, kas lapsed võtavad alati omaks just hea ja õige käitumismudeli, aga mitte halva ja hukkamõistu vääriva.

W. Schrammi uurimuste põhjal tutvustavad telesaated lapsi alati täiskasvanute probleemidega palju varem, kui seda nõuab lapse normaalne areng ja nii mõnigi kord loovad nad lastele väära kujutluse täiskasvanute elust.

Igal juhul ei kiida ükski uurija heaks laste ülemääramist istumist televiisori ees, vaid nad arvavad, et mida madalam on laste arengutase, kitsam nende huvidering, seda vähem aktiivsed nad on ja seda enam aega pühendavad nad

televisioonile.¹

Tartu eespoolnimetatud kolme kooli andmetele võime aga kinnitada (jälginata seejuures muid tegureid), et õpilased, kes veedavad televiisori ees rohkem aega, on paremini informeeritud. Nii vaatasid Tartu I Keskkooli algklasside õpilased oma eakaaslastest rohkem televiisorit ja andsid ka kõigi testi küsimuste kohta paremaid vastuseid. Samal ajal jälgisid Tartu III Keskkooli õpilased televiisorit vähem ja vastasid teistest nõrgemini. Tartu VIII Keskkooli õpilased olid keskmised (nii kohalt kui ka näitajailt) nii televiisori vaatamises kui ka õigete vastuste andmises. Ilmneb tugev seos televiisori vaatamise ja õpilase informeerituse vahel. Seega võime kinnitada, et televisioon on tõhus vahend meie õpilaste silmaringi ja töökspidamiste kujundamisel.

Televisiooni vahetu mõju sõltub mitmesuguste tingimuste kokkulangemisest. Paljugi oleneb sellest, kuidas kodu televisiooni oma laste ellu lülitab. Eelkõige tuleb jälgida kahte komponenti - saate sisu ja saate jälgimiseks kulutatud aega.

L. Pressmann arvab, et "telemaania" on eelkõige vanemate järelemõtlematu suhtumise tulemuseks. Laps ei tohiks vaadata telesaateid ilma valikuteta. Tema jaoks tuleks koostada kodune programm võimalikult terve nädala peale.

¹ Г. Галочкин, А если бы его не было, - "Семья и школа",

Loomulikult tuleb selles programmis teha mõnikord muudatusi, kuna ka vanemad ei oska alati ette arvata ühe või teise saate sisu.

Kodude suunava osa selgitamiseks laste telesaadete valikul analüüsisime lastevanemate vastuseid ankeedi 6.küsimusele (vt. tabel 17). 92-st vanemast vastasid 5, et nende laps ei vaata televiisorit. Ülejäänud perekondades otsustas 54 õpilast (59%) ise, mida nad televiisorist vaatasid. Lisades siia veel need 3,3% õpilastest, kes seda tavaõiselt ise teevad, saame 62,3%. Seega on ligi 2/3 õpilastest saatekava valikus täiesti iseseisvad. Selles osas peaaegu täiesti kokkulangevad näitajad 2.kui ka 4.klassi õpilased (erinevus ainult 1%). Lapsi suunavad saadete valikul 19 vanemat, s.o. 20,7% küsitletud 92-st lapsevanemast. Seejuures suunatakse 3. ja 4.klassi õpilasi tunduvalt rohkem kui 2.klassi õpilasi.

Televisiooni saatekava valik.

Tabel 17.

Klass	Õpil. arv	Tel. ei vaata	Laps ^{tel} des	Sama %	Ena- mu- lapsed	koos vane- mate- ga	Laste- saa- teid valib ise	Ena- mu- ses vane- mad	Vane- mad	Sama %-des
2.	32	2	19	59	1	2	1	2	5	15,6
3.	30	3	17	56,7	0	1	1	0	8	26,7
4.	30	0	18	60	2	3	1	0	6	20,0
	92	5	54	59	3	6	3	2	19	20,7

14
3,3% 6,5% 3,3% 2,2%
14,3

3,3 % lapsevanemaist laseb lastesaadete hulgast lapsel endal meeldivaid saateid valida, kuid suunab ise täiskasvanutele määratud saadete valikut.

Ankeedi andmete põhjal jälgivad ainult 32% vanemaist, mida nende laps televiisorist vaatab ja kui palju ta sellele aega kulutab. 2/3 lastevanemaid annavad lastele selles küsimuses täiesti ^{vabad} käed. Olukord on seega rahuldavast veel kaugel, kuna peale telesaadete vaatamise ajalise ja sisulise kontrolli on lastevanemate ülesandeks ka saadete soovitamise ja saadetes kriitilise suhtumise kujundamine.

Tavaliselt otsib laps kaugnägemisest meelelahutust ja informatsiooni. Lemmiksaadetena mainitakse põhiliselt viit saadete liiki, mis jäävad samadeks kõigis küsitatud klassides.

Esikohal on kindlasti lastesaated, mida lapsed on maininud eelissaadetena 2,6 korda rohkem kui järgnevat lemmiksaadet.

Siinjuures on märgatav, et kõige enam lastesaadete eelistajad on 2.klasside õpilaste hulgast. Iga järgmise klassiga kaotab lastesaade teatud osa oma austajatest, kes tunnevad ikka enam huvi täiskasvanutele määratud saadete vastu. Nii näeme, et mängufilmidest huvitatute arv kasvab 3.klassis 3 korda ja 4.klassis 4 korda 2.klassiga võrreldes. Umbes samas vahekorras ilmneb neis klassides ka huvi "Horoskoobi" vastu.

Joon. 4. Tartu õpilaste lemmik-
saated televisioonis.

74,5 - õpilasi
protsentides

□ 2.klass

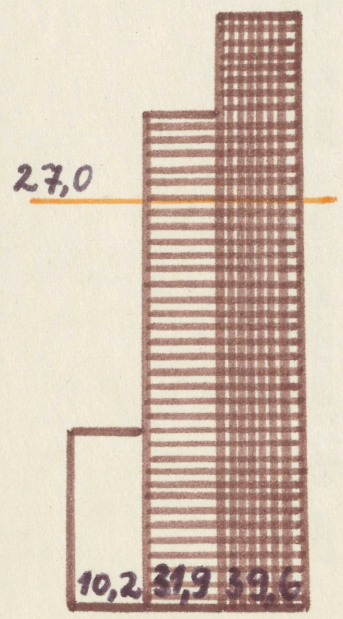
▨ 3.klass

▩ 4.klass

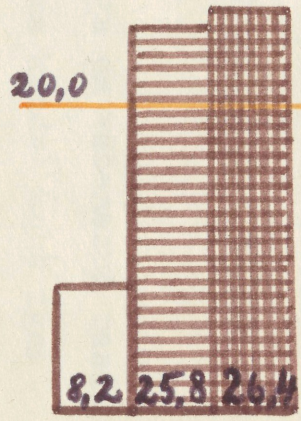
— keskmine

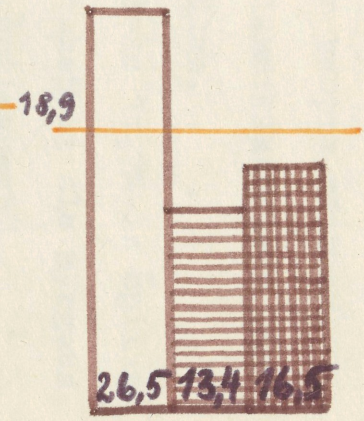
Lastesaated

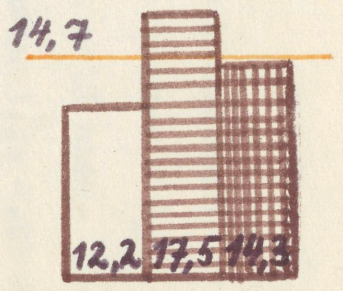
Mängufilmid

"Horoskoop"

Multifilmid

Teatrietendusd

Võrreldes erinevate klasside õpilaste kiindumust mängu -ja multifilmidesse näeme, et 2.klassis vaatavad õpilased meelsamini multifilme (lemmiksaatena on neid nimetatud 2,6 korda rohkem kui mängufilme). Seevastu 3. ja 4. klassi õpilaste huvi multifilmide vastu on hoopis väiksem. Nii nimetavad 3. ja 4. klassi õpilased lemmiksaadetena mängufilme 2,4 korda sagedamini kui multifilme.

Teatrietendused on lemmiksaadeteks 14,7%-le õpilastest, kusjuures klasside osas erilist vahet ei ole märgata.

Küsimusele jättis vastamata 4,6 % õpilastest.

2. Raadio õpilaste ühiskondlik-poliitilise silma-
ringi kujundajana.

Seoses televisiooni hooga levikuga on vähenenud raadio kuulamine kodudes. Et aga raadiol on oma kindel koht igas perekonnas, sellest annab tunnistust raadioaparaatide arv meie õpilaste kodudes.

Raadioaparaatide arv õpilaste kodudes.

Tabel 18.

raadiote arv!	0	1	2	3	4	5 ja enam	Kokku
kool/klass							
Tartu 3.Kk.							
2.kl.	2	11	10	5	1	1	30
3.kl.	1	12	14	2	1	-	30
4.kl.	-	14	12	1	3	-	30
	3	37	36	8	5	1	90
	3,33%	41,1%	40%	8,9%	5,56%	1,1%	100%
Tartu I_xKk.							
2-b	-	13	10	10	1	1	35
3-b	-	13	15	5	3	1	37
4-b	-	10	7	6	1	1	25
	-	36	32	21	5	3	97
		37,08%	32,96%	21,63%	5,15%	3,09%	100%
Tartu VIII Kk.							
2-b	3	9	18	2	1	-	33
3-b	-	8	16	5	1	-	30
4-b	1	9	13	5	5	1	34
	4	26	47	12	7	1	97
	4,12%	26,78%	48,41%	12,36%	7,21%	1,03%	100%
KOKKU							
	7	99	115	41	17	5	284
	2,5%	34,65%	40,25%	14,35%	6,95%	2,05%	100%

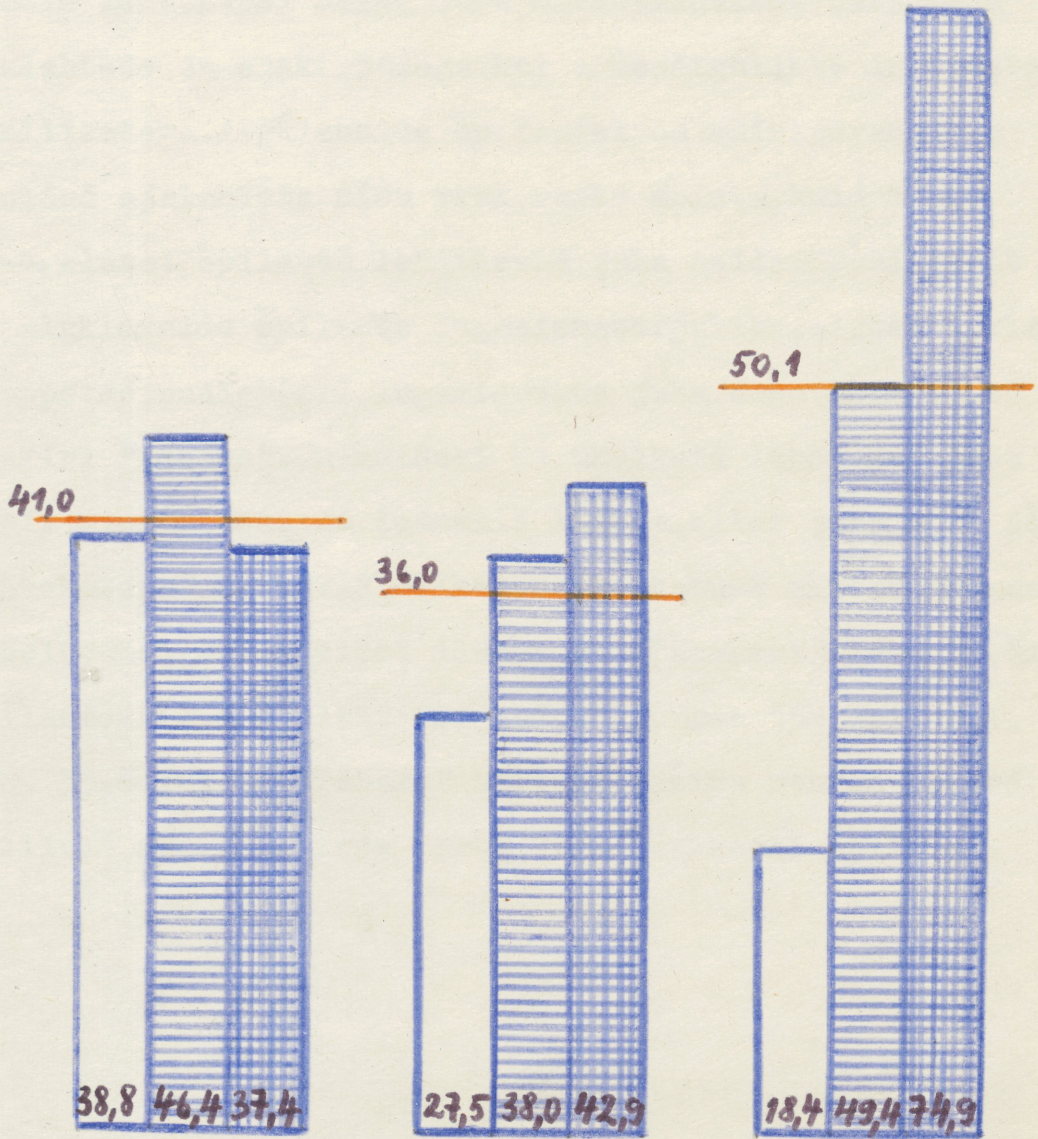
Tabelist nähtub, et 284-st küsitletud õpilasest oli 277-1 kodus 1-3 raadiot (keskmiselt tuli perekonna kohta 2,3 raadiaparaati). Järelikult 97,5 % õpilastest saab kodus jälgida lastele määratud saateid. 7 õpilasel (25%) polnud kodus raadiot, kuid enamusel neist oli võimalus lastesaateid kuulata naabrite või tuttavate juures.

Õpilased kuulevad nii lastele, noortele kui ka täiskasvanutele mõeldud saateid, kuna raadio mängib paljudes peredes hommikust õhtuni, olles meeldivaks helitaustaks muule tegevusele, sageli isegi õppimisele, sest "ega raadio ei sega üldse", nagu ütlesid Tartu III Keskkooli 3. klassi poisid-tüdrukud. Lemmiksaadetena nimetasid lapsed eelkõige muusikalist tundi. 143 õpilast, s.o. 50,1 % vastanud õpilastest. Hilisemas vestluses väitsid nad, et neile meeldib just muusikalise tunni soovikontsert, kus on "ilusad laulud". Ilmselt on meie estraadimuusika tase vastav laste maitsele, sest samalaadilisi elamusi otsivad nad ka televisioonisaatest "Horoskoop". Järgnesid lastesaated (117 õpilast, s.o. 41%) ja kuuldemängusaated (103 õpilast-36%).

Paistab silma 3. ja 4. klassi õpilaste suure huvi muusikalise tunni vastu. Tagaplaanile jäävad nii lastesaated kui ka kuuldemängud. 2. klassi õpilased eelistavad lastesaateid teistele saadetele, kuid kuulavad huviga ka teisi.

Lemmiksaateid ei nimeta 18 õpilast, mis moodustab 6,3 % küsitletud õpilastest. Enamus neist on teise ja 3. klassi õpilased.

Joon. 5. Tartu õpilaste lennuk-
saated raadios.

Lastesaated

Kuuldemängud Muusikaline
tund.

2. klass

38,8 - õpilasi protsentides

3. klass

— keskmine

4. klass

3. Ajakirjandus õpilaste ühiskondlik-poliitilise silma-
ringi kujundajana.

Ajakirjandusele kuulub meie ühiskondlikus elus tähtis koht. Lapsi tuleb juba maast-madalast harjutada ajalehtede ja ajakirjadega kui esmajärguliste informatsiooniallikatega. Algklasside õpilastel on täiskasvanutele mõeldud ajalehtede sisu veel raske mõista, kuid mõned 3.-4. klassi õpilased lehitsevad juba neidki. Põhiliselt on algklasside õpilaste lugemismaterjaliks, alates 1. klassi 2. õppeveerandist (mil lugemisoskus juba enamvähem käes) ajakiri "Täheke". On muidugi ka üksikuid lapsi, kes juba kooli minnes oskavad ladusalt lugeda, olles juba omal jõul "Tähekesega" tuttavad. "Tähekesel" loetavust näitab järgnev tabel (tabel 19), millest ilmneb, et "Tähekest" loeb 88,4% õpilastest (251 õpilast 284-st), kusjuures 158 õpilasel, s.o. 55,6 %-l on "Täheke" tellitud. Kõige rohkem loevad ja tellivad seda ajakirja Tartu VIII Keskkooli õpilased.

Laste ajakirjanduse tellimine ja lugemine.

Tabel 19 .

Kool	Kl.	Õpil arv	"Täheke"			"Säde"				
			Tellimine telli- tud	Ei Loeb	Lugemine Ei Loeb	Tellimine telli- tud	Ei Loeb	Lugemine Ei Loeb		
Tartu I Kk.	2-b	35	17	18	33	2	12	23	23	12
	3-b	37	20	17	34	3	16	21	25	12
	4-b	25	9	16	15	10	12	13	18	7
		97	46	51	82	15	40	57	66	31
	%	100	47,4	52,6	84,5	15,5	41,3	58,7	68,1	31,9
Tartu III Kk.	2-kl.	30	15	15	25	5	6	24	17	13
	3.	30	14	16	25	5	7	23	22	8
	4.	30	14	16	28	2	12	18	28	2
		90	43	47	78	12	25	65	67	23
	%	100	47,3	52,7	85,8	14,2	27,5	72,5	74,7	25,3
Tartu VIII Kk.	2-b	33	31	2	32	1	13	20	13	20
	3-b	30	17	13	27	3	17	13	21	9
	4-b	34	21	13	32	2	24	10	30	4
		97	69	28	91	6	54	43	64	33
	%	100	71,1	28,9	93,7	6,3	55,6	44,4	65,9	34,1
		284	158	126	251	33	119	165	207	87
	%	100	55,6	44,4	88,4	11,6	41,9	58,1	72,9	27,1

Tartu I ja III Keskkooli õpilased tellivad 23,8 % ja loevad 8% vähem kui Tartu VIII Keskkooli õpilased. Klasside lõikes tellib ja loeb "Tähekest" kõige enam 2.klass-64,9% õpilastes tellib ja 92% loeb."Tähekes" tellimine ja ka lugemine väheneb järgmistes klassides

vastavalt 13%, 16% ja 4 %, 8% võrra.

Lasteajakirjanduse tellimine ja lugemine
(klasside lõikes).

Tabel 20.

Klass	Õpil. arv	"Täheke"		"Säde"					
		Telli- mine	Lugemine	Tellimine	Lugemine				
2.	98	63	35	90	8	31	67	53	45
%	100	64,9	36,1	91,6	8,4	31,9	68,1	54	46
3.	97	51	46	86	11	40	57	68	29
%	100	52,5	47,5	88,6	11,4	41,2	58,8	70	30
4.	89	44	45	75	14	48	41	76	13
%	100	49,3	50,7	84	16	53,8	46,2	85,1	14,9
KOKKU	284	158	126	251	33	119	165	207	87
%	100	55,6	44,4	88,4	11,6	41,9	58,1	72,9	27,1

Tavaliselt astuvad õpilased 3.-4.klassis pioneeriorga-
nisatsiooni ja koos sellega saavad neist ka pioneeride
häälekandja "Sädeme" lugejad. Sellega on ka seletatav 3. ja
4.klassi õpilaste huvi langus "Tähekese" suhtes, millest
annab tunnistust tabel 20. Nagu "Tähekest", nii tellitakse
ka "Sädet" Tartu VIII Keskkoolis rohkem kui teistes koolides,
nimelt 55,6 % õpilastest, kuid nende lugemisel jäädakse
teiste koolide õpilastele alla. Klassirühmade osas on näha,
et "Sädeme" lugejate ja tellijate arv tõuseb klassist
klassi järjekindlalt.

50%-l õpilastest on tellitud nii "Täheke" kui ka "Säde". Üks nimetatulist on tellitud 28,9 %-l, 21%-l õpilastest pole tellitud kumbagi. 70,6 % õpilastest loeb mõlemat väljaannet. Üht neist loeb 25,8% lastest. 3,6% aga ei loe kumbagi.

Lasteajakirjanduse lugemine äratab õpilastes uusi huvisid ja seab nende ette hulgaliselt küsimusi, millel on vaja leida vastus. Kui kodus on kombeks loetu üle omavahel mõtteid vahetada, siis astub ka laps oma mõtete ja küsimustega julgelt välja. Sellised vestlused, kui neid oskuslikult suunata, on lapsele tõsise ja mõjuva ühiskondlik-poliitilise kasvatuses kooliks. Sellepärast on kasulik, et ka vanemad heidaksid pilgu aeg-ajalt ajalehte või ajakirja, et juhtida lapse tähelepanu mõnele artiklile.¹

4. Kino õpilaste ühiskondlik-poliitilise silmaringi kujundajana.

Kõikidest kunstiliikidest on filmikunst noorte hulgas populaarseim. Filmid on kujunenud tänapäeval üheks kõige efektiivsemaks ideede, elamuste ja teadmiste edasiandmise mooduseks.² Õpilaste erakordselt suur huvi filmikunsti vastu on üldtuntud. H. Palametsa andmetel tuli 1962. a. 7.-11. kl. õpilase kohta keskmiselt 76,4 kinokülastust aastas.³

1 A. Elango, ^{das} Kuidas kodu võiks avardada laste silmaringi, lk. 29.

2 H. Palamets, Õpilased ja filmikunst, lk. 3; 9.

3 H. Palamets, Õpilased ja filmikunst, lk. 9.

A.Kriisa andmetel käis 1966.a. õpilane keskmiselt 70 korda aastas kinos.¹ H.Palametsa küsitluste alusel aga tuli 1968.a. samades klassides 56,1 kinokülastust aastas.Selline tagasimineki esines kinokülastuste,mitte aga nähtud filmide osas,sest 1963.-1968.a. muutus televiisor paljudele õpilastele "kodukinoks",kus enamasti iga päev oli võimalik vaadata filme mõlemast programmist. Noorema kooliea õpilaste kohta paraku võrdlusandmed puuduvad.Meie ankeedi kohaselt käis iga algklasside õpilane aastas keskmiselt 41 korda kinos.Tegelikult näevad õpilased palju rohkem filme,arvestades,et ka televiisorist vaadata^{akse} sageli mängufilme(27 % õpilastest nimetas oma lemmiksaadetena just mängufilme).Algklasside õpilaste kinokülastuste sageduse kohta annab ülevaate tabel 21.

1 A. Kriisa, Koolinoored ja kinokunst,

- "Nõukogude Kool", 1966, nr.3, lk.206.

Tartu õpilaste kinokülastuste sagedus,

Tabel 21.

Kool!	Õpi- lasi!	Ei käi ki- nos!	k o r ä a		k u u s		4		5 ja enam		Kesk- miselt		
			1	%	2	%	3	%	4	%			
I	97 8(8,2%)		9	9,3	14	14,4	15	15,5	25	25,8	25	25,8	3,7
III	90 13 (14,3)		5	5,5	17	18,7	11	12,1	30	33	13	14,3	3,0
VIII	97 27 (27,8%)		2	2,06	7	7,2	9	9,3	25	25,8	25	25,8	3,5
	284 48 (16,8%)		16	5,6	38	13,3	35	12,3	80	28	63	21,9	3,4

Seega näeme, et 83,2 % õpilastest käisid regulaarselt kinos. Nendest põhiline osa (59,2%) 1-4 korda kuus. Üldse ei külastanud kino 48 õpilast 284-st (s.o. 16,8%). Agaramad kinokülastajad oli Tartu I Keskkooli õpilased, kes vaatasid keskmiselt 3,7 filmi kuus. Neile järgnesid Tartu VIII Keskkooli lapsed 3,5 korraga ja Tartu III Keskkooli õpilased 3 kinokülastusega kuus. Keskmiselt tuli iga õpilase kohta 3,4 kinokülastust kuu jooksul.

Kinokülastuste sagedus (klasside lõikes).

Tabel 22.

klass	Õpi- lasi	Ei käi ! k o r d a k u u s												Keskmiselt
		arv!	%	1	%	2	%	3	%	4	%	5 ja enam	%	
2	98	30	30,9	4	4,1	13	13,4	8	8,2	28	28,8	15	14,6	2,6
3	97	13	13,4	9	9,3	14	14,4	8	8,2	29	29,9	24	24,8	3,5
4	89	5	5,6	5	5,6	11	12,3	19	21,3	23	28,8	36	36,4	4,2
	284	48	16,8	16	5,6	38	13,3	35	12,3	80	28	63	21,9	3,4

Mida vanem klass, seda vähem on õpilasi, kes üldse ei käi kinos. Kui 2. klassi õpilastest ei käinud kinos 30,9 %, siis 4. klassi õpilaste hulgas on neid ainult 5,6% - seega 6 korda vähem. Samuti on vanemate klasside puhul kinokülastuste sagedus suurenenud:

2. klassi õpilane käis kinos 2,6 korda kuus,
3. klassi õpilane käis kinos 3,5 korda kuus
4. klassi õpilane " 4,2 korda kuus

Lapsed vaatavad nii lastele kui ka täiskasvanutele mõeldud filme. Lastefilme mõistavad nad täielikult või suuremas osas. Täiskasvanutele mõeldud filmide osas erineb lapse filmitunnetus põhjalikult täiskasvanu omast. Laps mõistab asju ja nähtusi oma kujunevast maailmapildist lähtudes. Tihti on tema tõlgendus väär ja pinnaline. Paljugi olulist jääb talle hoopis märkamatuks, samal ajal kui kõrvalised seigad tõmbavad endale kogu tähelepanu. Näiteks Tartu III Keskkooli 1.-4. klassi õpilaste ühiskülastusel kinos "Komsomol" 1970. a. äratas ajaloolises filmis "Ema süda" õpilaste hulgas erilist tähelepanu ekraanile ilmunud kass. Kassist, kes pani kogu saalitäie lapsi kilkama, räägiti vaimustusega ka pärast filmi.

H. Palametsa arvates asuvad noorema kooliea õpilased täiskasvanute filmide osas episoodide mõistmise astmel.¹ See on tingitud nii õpilaste vähestest elukogemustest kui ka vene keele mitteoskamisest.

¹ H. Palamets, Õpilased ja filmikunst, lk. 27.

Saades filmist täiskasvanutest tunduvalt vähem informatsiooni, loob ta filmist omamoodi luul^uloo.

Lemmikfilmidena mainiti eelkõige filmi "Helisev muusika" (nimetatud 45 õpilase poolt, s.o. 15,8 % õpilaste lemmikfilm). Järgnes "Pipi" (36 õpilast)¹

"Mees nagu orkester" (33 õpilast)

"Kaalul on rohkem" (25 ")
kui elu"

32 last on nimetanud multifilme "Oota sa!"

Klasside loikes oli ^{meelis} ~~multifilmide~~ järjestus

erinev.

2.klass	3.klass	4.klass
1. "Helisev muusika"	"Mees nagu orkester"	"Kaalul on rohkem kui elu"
2. "Oota sa!"	"Pipi Pikksukk"	"Helisev muusika"
3. "Pipi Pikksukk"	"Oota sa!"	"Mees nagu orkester"
	"Verekivi"	"Oot\$a sa!"

Põhjusena, miks üks film teistest rohkem meeldis, tõi enamuses lapsi esile, et "filmis sai nalja", film oli naljakas (71 õpilast, s.o. 25%).

Põnevuse tõttu meeldis film 30 lapsele (11%). 19 õpilast (6,7%) pidasid filmi meeldivaks, kuna see "on huvitav". Ka seda, et film oli värviline või et seal olid ilusad laulud, toodi üksikutel juhtudel põhjenduseks.

Alates 2.klassidega ja lõpetades 4.-ga paigutavad õpilased filmi meeldivuse põhjusena esikohale nalja, seejärel põnevuse ja huvitavuse.

¹ Õpilased ei erista kaht filmi, vaid nimetavad oma lemmiktegelast Pipit.

Küsimusele lemmikfilmi kohta jätsid vastamata 15 õpilast, s.o. 5,25%.

5. Teater õpilaste silmaringi kujundajana.

Teatris oli käinud 284-st õpilasest 280, ehk 98,6%. 4 õpilast (1,4%) polnud teatris ainsatki etendust vaadanud. 280-st teatris käinud lapsest on 233 seal viibinud kas ^{koos} vanemate, kooli või klassiga ühiskülastuste puhul. 47 õpilast, s.o. 16,5%, pole aga koos isa-emaga kordagi teatrit külastanud, vaid on kasutanud ainult ühiskülastust. Rohkem on vanematega teatris käinud 3. ja 4. klassi õpilased - 85%, 2. klassi õpilased aga 9% vähem.

Agaramad teatriskäijad on Tartu I Keskkooli lapsed. Siin on oma mõju avaldanud ka asjaolu, et selles koolis on kõige rohkem lastevanemaid, kes lapsi on ise teatrisse viinud. Kõige väiksemat huvi on teatrikülastuste vastu näidanud Tartu VIII Keskkooli lapsevanemad.

Nähtud etendusi loetlesid õpilased küllaltki palju. Kõige enam vaadatud (või vähemalt kõige rohkem meelde jäänud) oli elurõõmus etendus "Karlsson tembutab jälle", mida mainis 108 õpilast (37,8% vastajaist).

Järgnesid:

"Saabastega kass"	90	õpilast
"Pipi Pikksõuk"	83	"
"Kolm musta sulge"	81	"
"Naksitrallid"	64	"

"Helepunane lilleke"	53	õpilast
"Kaval-Ants ja Vanapagan"	48	"
"Üks ullike läks rändama"	47	"
"Lumivalgeke ja 7 põialpoissi	41	"

2.klassi õpilased nimetasid kõige sagedamini

"Saabastega kassi", 3. ja 4.klassi õpilased aga Karlssoni tembutusi.

Tartu õpilaste lemmiketendused.

Tabel 23.

klass	õpila- si	Näidend	Nimeta- nud õpil.	Näidend	Õpilasi	
2	98	Kaval-Ants ja Vana- pagan	14	Karlsson....	36	
		Pipi-Pikksukk	10		Pipi-Pikksukk	33
		Karlsson tembutab jälle	9		Kolm musta sulge	28
3	97	Pipi-Pikksukk	12	Kaval-Ants...	26	
		Kolm musta sulge	11		Helepunane lilleke	17
		Karlsson tembutab jälle	11		Naksitrallid	16
4	89	Karlsson tembutab jälle	16	Saabastega kass	10	
		Kolm musta sulge	13			
		Pipi Pikksukk	11			

Küsimusele, miks antud etendus teistest rohkem meeldis, vastasid kõikide klasside õpilased et "seal sai nalja" ("oli naljakas"). Teisel kohal olid mõne tegelase meeldivad omadused, iseloomujooned või välimus. Näiteks "Popins oli kaval", "Seal oli nii armas kass ja kurjad vennad", "Pipi oli vahva", "Seal oli koletis", "Neil olid vanaaegsed riided",

"Seal oli ilus tüdruk", "Karlsson oli hästi paks ja armas" jne.

Kolmandal kohal olid vastused, kus etendust öeldi meeldivat lihtsalt sellepärast, et "oli huvitav".

Niisugused olid põhjendused kõikide klasside osas. Vaid üksikud õpilased kiitsid näitlejate head mängu, ilusaid laule ja "ilusat lava".

Mõned 3. ja 4. klassi õpilased toovad välja omapoolse suhtumise. Näiteks meeldis ühele 4. klassi õpilasele etendus "Sinine kutsikas" sellepärast, et "kutsikat ei armastanud keegi, kuid lõpuks sai ta endale peremehe", või Olav V-le Tartu VIII Keskkooli 3-b klassist "Tare-tareke", sest "seal elati üksmeeles ja sõpruses, võideldi ühiselt vaenlase vastu".

6. Ilukirjandus õpilaste ühiskondlik-poliitilise silmaringi kujundajana .

Ilukirjandus on küllaltki oluliseks teguriks noorema kooliea lapse vaimsel arendamisel. Tavaliselt on lapsed, kes rohkesti loevad ka avarama silmaringiga.

Küsitletud 284-st õpilasest luges 282 pidevalt juturaamatuid. Ainult 2 õpilast Tartu I Keskkooli 2-b klassist ütlesid, et nad ei loe järjekindlalt. Ankeedi põhjal saime andmed päevas keskmiselt loetud lehekülgede arvu kohta. Need arvud on koolide osas küllaltki erinevad (ilmselt liialdatud): kui iga Tartu I Keskkooli õpilane väidab end lugevat keskmiselt 22 lehekülge

päevas ja Tartu VIII Keskkooli õpilane 19 lehekülge, siis Tartu III Keskkooli õpilane loeb ainult 11 lehekülge. Suur enamus õpilastest (76,6%) loeb päevas 1-20 lehekülge.

2. ja 3. klassi õpilased loevad enam-vähem võrdselt 14-15 lehekülge päevas. 4. klassi õpilased aga tunduvalt rohkem -keskmiselt 23 lehekülge.

Ilukirjanduse lugemist soodustab lapse isiklike raamatute olemasolu. Raamatute omamine ja nende korrahoidmine kasvatab lastes austust trükisõna vastu. Väike isiklik raamatukogu teeb lapsele lugemismaterjali kergesti kättesaadavaks. Lapsel on võimalus korduvalt tagasi pöörduda oma lemmikkangelaste juurde. Küsitletud 284-st õpilasest oli 283-1 isiklikke raamatuid, mille hulk küündis 3-4 raamatust 500-ni. Keskmiselt oli igal Tartu I Keskkooli õpilasel 118 raamatut

III Keskkooli õpilasel 58 raamatut

VIII " " 82 "

2. klassi õpilastel oli keskmiselt 78 raamatut

3. " " " 96 "

4. " " " 85 "

Üldse keskmiselt 86 raamatut

Lastevanemate hulgas korraldatud ankeedist ilmnes, et peaaegu igas kodus oli olemas suurem või väiksem raamatukogu (30 -st raamatust 1200-ni).

1 A. Elango, Kuidas kodu võiks avardada laste silmaringi, lk. 28.

16 vanemat ei andnud sellele küsimusele vastust. Võib oletada, et nendes kodudes pole raamatuid. Saadud andmete põhjal oli igas kodus keskmiselt 233 raamatut. 21 õpilase kodus 92-st (23,4%) on ENE, mida ka lastel on vajaduse korral võimalik kasutada.

Lisaks isiklikele raamatutele pakuvad hulgaliselt lugemismaterjali ka kooli raamatukogu ja linna lasteraamatukogu. Küsitletud õpilastest laenutasid kooli kogust raamatuid 211 õpilast, s.o. 73,9%. Kõige enam kasutasid oma kooli raamatukogu VIII Keskkooli õpilased (95,8%). Peaaegu poole vähem kasutavad kooli raamatukogu I Keskkooli õpilased. Klassirühmade vahel erilist vahet kooli raamatukogust laenutamisel pole. 23,7-26,8 % kõigist klassirühmadest on oma kooli raamatukogu lugejateks.

Linna lasteraamatukogu kasutatakse 3,2 korda vähem kui kooli raamatukogusid.

Raamatukogu kasutamine õpilaste poolt.

Tabel 24.

Kool	Õpil. arv	Kooli raamatukogu		Linna Lasteraamatukogu	
		Laenu- tab	Ei lae- nuta	Laenu- tab	ei laenu- ta
1	97	48 49,44%	49 50,47%	25 25,8%	72 74,2%
III	90	70 77%	20 23%	21 23,1%	69 75,9%
VIII	97	93 95,8	4 4,2%	20 20,6%	77 79,4%
Kokku	284	211 73,9%	73 26,1%	66 23,1%	218 76,9%

Klassirühmade osas saame selles osas ülevaate järgmisest tabelist.

Raamatukogu kasutamise õpilaste poolt
(klasside loikes).

Tabel 25.

Klass	Kool	Õpila- si	Kooli raamatukogu		Linna Lasteraa- matukogu	
			Laenu- tab	Ei lae- nuta	Laenu- tab	Ei laenu- ta
2	I	35	22	13	12	23
	III	30	26	4	10	20
	VIII	33	30	3	5	28
		98	78	20	27	71
			80,4%	20,6%	27,8%	72,2%
3	I	37	18	19	12	25
	III	30	21	9	6	24
	VIII	30	29	1	10	20
		97	68	29	28	69
			70%	30%	28,9%	71,1%
4	I	25	8	17	1	24
	III	30	23	7	5	25
	VIII	34	34	0	5	29
		89	65	24	11	78
			74,2%	25,8%	12,4%	87,6%
		284	211	73	66	218
			73,9%	26,1%	23,1%	76,9%

Agaramad laenutajad olid 2.klassi õpilased. Kõige vähem laenutajaid oli aga 4.klassi õpilaste hulgas. Kui 2.klasside õpilastest oli kooli raamatukogu kasutajaiks 80,4% ja linna raamatukogu kasutajaiks 27,8 % õpilastest, siis 4.klassi õpilastest laenutas raamatuid kooli raamatukogust 6,2 % vähem ja linna raamatukogust koguni 15,4% vähem õpilasi. Selles eas hakkavad lastele meeldima eriti lood, kus fantastiline on ühendatud seikluslikkusega. Sellepärast ongi selle-ealiste laste lemmikraamatuiks "Pipi Pikksukk", "Väikevend ja Karlsson katuselt", "Viplala" jt. Igivanaks ja alati põnevaks teemaks on koolipoiste -ja tüdrukute elu ("Kevade").

Ankeedis nimetati lemmikraamatuna eelkõige

A.Lindgreni "Pipi Pikksukka". Seda teost nimetas oma lemmikraamatuna 56 õpilast, s.o. 19,6 %. Tublisti tahupoole jäi sama autori "Väikevend ja Karlsson katuselt", mida mainis 15 õpilast. Järgnesid sageduse järjekorras

A.M.G. Schmidt	"Viplala"
A.Lindgren	"Meisterdetektiiv Blomkvist"
O.Luts	"Kevade"
E.Raud	"Naksitrallid"

A.Lindgreni "Pipi Pikksukk" oli esikohal igas klassis ja klassirühmas. Miks see raamat meeldis? Vastuseks oli kõige sagedamini: "seal sai nalja ("oli naljakas"), "see raamat oli huvitav", "oli põnev" või meeldis mõni raamatu tegelane.

Informatsiooniallikate, kirjandusteoste, filmide ja teatrietenduste arendav mõju on lapsele suurem kui laps saab loetust-nähtust hiljem vanematega vesteldes.

Lastevanemate hulgas läbiviidud ankeedi 7.küsimusele antud vastused annavad meile selles osas ettekujutuse olukorrast Tartu noorema kooliea õpilaste kodudes.¹

74 lapsevanemat vastas küsimusele jaatavalt. Seega 80,4% lastest vahetavad nähtu üle mõtteid vanematega:

2.kl. 80%

3.kl. 90%

4.kl. 76,7%

Väga harva või mitte kunagi ei räägi sellest lastega 18 vanemat (s.o. 19,5 %). Sellises olukorras on 1/4 2. ja 4.klassi õpilasi ja 1/10 3.kl. õpilasi.

7. küsimus: "Kas Teil on kombeks vestelda nähtud näidendi, filmi, televisioonisaate üle lapsega?"

7. Muudest õpilaste ühiskondlik-poliitilist silmaringi mõjustavatest teguritest.

Lapse maailmapildi kujunemises on suur tähtsus tema ühiskondliku aktiivsuse arendamisel. Lapsevanemad peavad igati toetama laste osavõttu ühiskondlike organisatsioonide tööst. Oluline on ka vanemate suhtumine lapse ühiskondlikesse ülesannetesse.

Lapsel tuleks lasta pärast oktoobrilaste tähekesse või pioneerirühma koondust kodus jutustada nähtust-kogestust ning vajaduse korral anda talle nõu. Vanemate huvi ja tunnustus hästi täidetud pioneeriülesande puhul on tõhusaks kasvatusvahendiks.

Küsitletud algklasside õpilastest olid 89,3% kas pioneerid või oktoobrilapsed. Vestlusest lastega selgus, et vaid 33% vanemaist tundis huvi oma lapse kui pioneeri või oktoobrilapse tegevuse vastu. Nendele vanematele jutustavad lapsed oma tööst pioneerirühmas ja oktoobrilaste tähekeses. Ülejäänud 67% lastest seda ei tee.

Mitmesugustest ringidest osavõtu kohta saime andmeid klassipäevikute kaudu. Lisaks sellele on Tartu VIII Keskkoolis lastevanemate ankeedis selle kohta 8. küsimus: "Milliste klassi - või kooliväliste ringide (asutuste) tööst võtab osa Teie laps?"

Klassipäevikute sügiseste andmete alusel võttis mitmesuguste ringide tööst osa 55% õpilastest. Enam huvi tuntakse muusika ja spordiringide vastu.

Võrreldes VIII Keskkooli sügisesi andmeid vanemate vastustega, selgub, et III õppeveerandi lõpuks oli ringide tööst osavõtvate õpilaste arv vähenenud 7% võrra.

Lastevanemate ankeedist saame vastuse ka küsimusele, milliseid näitusi või muuseume on laps 1972. ja 1973.a. külastanud. Nii selgub, et 74% vanematest on viinud oma lapsi muuseumidesse ja näitustele. Nimetatud aasta jooksul pole näitusi ja muuseume külastanud 24 õpilast 92-st (26%). Kõige rohkem on külastatud Tartu Zooloogiamuuseumi (61 % õpilastest) ja Kunstimuuseumi (12%). Üksikud lapsed on käinud ka teistes linnades mitmesugustes muuseumides (Tallinna Meremuuseum ja Linnamuuseum, Leningradis Ermitaaž, Meremuuseum jne.).

Kõigi eespoolvaadeldud tegurite mõju lastele ole-
neb suurel määral koduste suhtumisest ja oskusest nende
tegurite positiivset mõju kasutada, kodu üldisest kasvatus-
likust õhkkonnast. Õpilaste koduse kasvatus-olukorda
on raske välja selgitada. Seepärast lähtume eel^{dusest}teodust,
et kodune kasvatus (eriti laste silmaringi osas) sõltub
suuresti vanemate endi üldisest arengust, nende seisundist
ühiskonnas. Ligilähedasi andmeid lastevanemate haridusliku
taseme kohta püüdsime saada klassipäevikutest, otsustades
õpilaste vanemate töökohtade järgi. Eeldades, et vanemad
töötavad vastavalt omandatud elukutsetele, saime järgmised
näitajad. Tartu I Keskkoolis vaatluse all olnud lastest
pärintes 74,4% kodudest, kus kasvõi ühelgi vanematest

pidi olema vähemalt keskharidus. Tartu III ja VIII Keskkoolis oli vastav näitaja tunduvalt madalam (39% ja 34,3%). Siin on kahtlemata üks põhjustest, miks Tartu I Keskkooli õpilaste ühiskondlik-poliitiline silmaring on ka tunduvalt avaram kui Tartu III ja VIII Keskkooli õpilastel (vrd. lk. ~~40~~³⁷-41).

Klasside lõikes pärines 45,1% 2. klassi õpilastest kodudest, kus vähemalt ühel vanematest pidi olema keskharidus. 3. klasside õpilased olid tunduvalt soodsamates tingimustes vanemate hariduse vastav näitaja ulatus 60,8%. See aitab mõningal määral seletada järsku tõusu õpilaste ühiskondlik-poliitilistes teadmistes 3. klassides. Ootuspärast edasiminekut 4. klassi õpilaste taseme osas aga pidurdab ilmselt asjaolu, et vaid 44,7% 4. klasside õpilastest pärinevad kodudest, kus vähemalt ühel vanematest oli eeldatavalt keskharidus.

Selline sõltuvus vanemate hariduse ja laste ühiskondlik-poliitilise silmaringi vahel annab põhjust loota, et seoses üldisele keskharidusele üleminekuga suureneb edaspidi ka meie kodude positiivne osa laste silmaringi kujundamisel.

Eeltoodud faktidest võime teha järgmised järeldused:

Televisiooni jälgimise võimalus on 94,7% õpilastest.

Lapsed vaatavad televiisorit tunduvalt kauem, kui laste hügieeniinstituudi uurijate arvates on lubatav (nädalase soovitatava televiisori vaatamise aja kasutavad meie lapsed ära keskmiselt ühe päevaga).

Seejuures ilmneb tugev seos televiisori vaatamise aja ja õpilaste informeerituse vahel. Tartu I Keskkooli õpilased, kes vaatasid III Keskkooli õpilastest poole tunni võrra päevas televiisorit kauem, olid ühiskondlik-poliitilisest elust tunduvalt paremini informeeritud.

Televisiooni saatekava valikus olid 2/3 õpilastest täiesti iseseisvad. Algklasside õpilaste lemmiksaadeteks on lastesaated. Mida vanemad on õpilased, seda enam jälgivad nad täiskasvanutele määratud saateid.

97,5% õpilastest on kodus raadio. Lapsed kuulavad nii lastele kui ka täiskasvanuile mõeldud saateid. Lemmiksaateks on neile muusikalise tunni soovikontserdid.

Rohkem kui pooled õpilastest tellivad laste ajakirju ja -ajalehti. "Tähekesel" on lugejaid 88,4% ja "Sädemel" 72,9% õpilastest. Umbes 50% õpilastest loeb nii "Tähekest" kui ka "Sädet".

Mängufilmid on õpilaste hulgas väga populaarsed. Iga algklasside õpilane käib keskmiselt 41 korda aastas kinos. Mida vanem klass, seda sagedamini külastavad õpilased kino:

2.kl.	2,6 korda kuu jooksul
3.kl.	3,5 --
4.kl.	4,2 --

Lisaks sellele vaatavad õpilased mängufilme televiisorist. 27% õpilastest nimetas oma lemmiksaatena just mängufilme. Algklasside õpilased on täiskasvanute filmide mõistmisel veel episoodide mõistmise astmel. Nad otsivad filmist eelkõige nalja ja põnevust. Lemmikfilmideks on "Helisev muusika", "Pipi Pikksukk", "Mees nagu orkester".

Teatris on käinud 98,6% õpilastest, 16,5% vanemaist pole oma last kordagi teatrisse viinud. Lemmiketendusteks on lastel "Karlsson katuselt", "Pipi Pikksukk" ja "Kolm musta sulge".

Rõhuv enamus õpilastest loeb pidevalt juturaamatuid ja neil on ka oma väikesed isiklikud raamatukogud, milles on keskmiselt 86 raamatut. 73,9% õpilastest laenutab raamatuid kooli raamatukogust, 23% linna lasteraamatukogust. Algklasside õpilastele meeldivad jutud, kus fantaasia on ühendatud seikluslikkusega. Lemmikraamatuiks on A. Lingreni "Pipi Pikksukk" ja "Väikevend ja Karlsson katuselt".

1. Tartu linna algklasside õpilased on informatsiooni- allikatega küllaldaselt varustatud.
2. Vanemate osa informatsiooni valikul on väike. Omandatud informatsioonist õiget arusaamist ei kontrolli 20% lapsevanemaist. Samuti ei anna nad lapsele selgitavat ja täpsustavat informatsiooni. Selles suunas tuleks edaspidi kodu osa tugevdada.

Kokkuvõte.

Noore põlvkonna kasvatamisel on oluline huvi äratamine kaasaja ühiskondlik-poliitilise elu vastu. Õpilaste silmaringi avardamisel langeb suur osa perekonnale, kes peab igati toetama ühiskondlikku kasvatust.

Käesoleva töö eesmärgiks on välja selgitada noorema kooliea õpilaste ühiskondlik-poliitilise silmaringi ja uurida selle kujunemise tingimusi Tartu õpilaste kodudes. Püüdsime esile tuua ka mõningaid seoseid õpilaste silmaringi ja koduste tingimuste vahel.

Vajalike faktiliste andmete saamiseks viisime 20. - 26. dets. 1972. a. ja 20. - 24. märtsini 1973. a. Tartu I, III ja VIII Keskkooli 284 algklassi õpilase hulgas läbi ankeedi, testi ja vestluse. Ankeet-küsitluse korraldasime ka 92-le Tartu VIII Keskkooli lapsevanemale.

Töö esimeses peatükis antakse testi vastuste alusel ülevaade Tartu koolide algklasside õpilaste ühiskondlik-poliitiliste teadmiste tasemest.

Teises peatükis käsitletakse ühiskondlik-poliitilist silmaringi kujundavaid tegureid Tartu õpilaste kodudes. Aluseks on võetud õpilaste ja lastevanemate ankeetide vastused ja vastav kirjandus.

Ankeedi andmetel on Tartu koolide algklassi õpilased informatsiooniallikatega küllaldaselt varustatud. 94,7%-l õpilastest on televisioonisaadete jälgimise võimalus.

Raadio on 97,5% õpilaste kodudes. Rohkem kui pooled õpilastest tellivad lasteajakirju ja - ajalehti. Algklassi õpilased käivad kinos keskmiselt 3,4 korda kuus. Teatrit on külastanud 98,6% õpilastest. Rõhuv enamus lastest loeb pidevalt lastekirjandust. Lisaks isiklikele raamatutele loetakse ka kooli ja linna lasteraamatukogu raamatuid. Laenutajaid on vastavalt 73,9 ja 23% küsitletud õpilastest.

Seevastu test näitas, et õpilaste ühiskondlik-poliitiline silmaring pole veel vastavuses informatsiooniallike te kasutamise võimalusega.

Kõige paremad olid õpilaste teadmised kultuuri alal. Siin andis 63,2% õpilastest õigeid vastuseid. Mõnevõrra vähem tunti välispoliitilisi põhiküsimesi (53,9% õpilastest vastas õigesti). Tunduvalt nõrgemad olid õpilaste teadmised spordi ja geograafia alal (vastavalt 34% ja 31,5%).

Õpilased on küll palju liikunud nii Eesti NSV-s kui ka väljaspool selle piire, kuid pole veel kindlalt omandanud mõisteid "Eesti NSV" ja "NSV Liit". Ka riigi mõiste on selles eas alles kujunemisjärgus, seetõttu vägagi ebatäpne ja laialivalgub. Enamikul algklasside õpilastest pole geograafilise vahemaa õige tajumine välja kujunenud. (Näiteks Tartu-Tallinna vahemaaks pakutakse nii 15 km kui ka 800 km).

Ilmnes ühiskondlik-poliitilise silmaringi erinev tase koolide ja klasside lõikes. Teistest tunduvat avarama

silmaringiga olid Tartu I Keskkooli õpilased. Klasside osas võis märgata 3.klassi õpilaste ühiskondlik-poliitiliste teadmiste järsku kasvu võrreldes 2.klassiga.

Sõltuvus informatsiooniallikate kasutamise ja ühiskondlik-poliitilise informeerituse vahel oli ilmne: teistest rohkem kasutasid informatsiooniallikaid Tartu I Keskkooli õpilased (televiisor, kino, ilukirjandus).

Õpilaste ühiskondlik-poliitilise informeerimise küllaltki madala taseme peamine põhjus on arvatavasti selles, et lapsed on jäetud informatsioonirohkuses omapead. Vanemate osa informatsiooni valikul on väike. Vaid 32 % lapsevanemaist suunab oma lapsi televisiooni saatekava valikul, 20% vanemaist ei vestle kunagi oma lastega vaadatud näidendi, filmi, telesaate või loetud raamatu üle. Seetõttu ei ole neil ülevaadet, kas laps saab omandatud informatsioonist õigesti aru. Samuti ei anna nad lapsele täiendavat informatsiooni, mis on aga eriti nooremas koolieas hädavajalik.

Selles osas tuleks edaspidi kodu osa tugevdada.

Õpilase silmaringi kujunemisel on oluline osa kodusel õhkkonnal. Selgus sõltuvus vanemate haridustaseme ja laste silmaringi vahel. Avarama silmaringiga lapsed (Tartu I Kk. õpilased ja 3.klasside õpilased) pärinesid kodudest, kus eeldatavalt vähemalt ühel vanemaist oli keskharidus.

Järelikult võib loota, et seoses üleminekuga üldisele keskharidusele, paranab edaspidi mõju laste silmaringi kujunemisel.

Р е з ю м е.

В воспитание молодого поколения особенно важным является пробуждение интереса к общественно-политической жизни. Большую роль в расширении кругозора учащихся играет семья, которая должна поддерживать общественное воспитание.

Целью настоящей работы является выявление уровня общественно-политического кругозора учащихся младшего школьного возраста и исследование условий их развития в домашних условиях г. Тарту. Сделана попытка выявить некоторую связь кругозора учащихся с домашними условиями.

Для накопления необходимого фактического материала в период 20-26 декабря 1972 года и 20-24 марта 1973 года в I, III и VIII Тартуских Средних школах были проведены анкеты, тесты и беседы среди 284 учеников начальных классов. Была проведена анкета-вопросник среди 92 родителей Тартуской VIII Средней школы.

В первой части работы на основе тестовых ответов дается обзор уровня общественно-политических знаний учащихся Тартуских школ в начальных классах. Тест показал, что общественно-политический кругозор учащихся еще не соответствует получаемой информации.

Во второй части работы дается обзор условий развития общественно-политического кругозора Тартуских учащихся дома. В основу положены ответы учащихся и родителей на вопросы анкет и соответствующая литература.

По данным анкеты учащихся начальных классов Тартуских школ достаточно обеспечены источниками информации. У 94,7 % учащихся есть возможность следить за передачами по телевизору. Радио есть у 94,75% учащихся. Больше половины учащихся выписывают детские журналы и газеты. Ученики начальных классов посещают кино в среднем 3,4 раза в месяц. Театр посещает 98,6 % учащихся. Подовляющее большинство детей постоянно читает детскую литературу. Наряду с личными книгами читают и книги из школьной и городской библиотеки. Из опрошенных детей берут книги из библиотек соответственно 73,9 и 23%. Самые лучшие знания показали учащиеся в области культуры. Здесь 63,2% учащихся дали правильные ответы. Немного хуже разбираются в вопросах внешней политики /53,9% учащихся ответили правильно/. Значительно ^{ниже} ~~выше~~ были знания учащихся в области спорта и географии /соответственно 34% и 31,5 %/.

Хотя учащихся много ездили как по Эстонии, так и вне ее, они еще не обладали понятиями ЭССР и СССР. Понятие государства тоже в этом возрасте еще находится в начальном этапе, очень неточное и расплывчатое. У большинства учащихся начальных классов еще не сформировалось понятие расстояния. /например расстояние Тарту-Таллин .

Предлагается или 15 км или 800 км. Выявилось различие в уровне общественно-политического кругозора в различных школах и классах. Более широкие кругозором отличались учащиеся I Средней школы гор. Тарту. Особенно заметен резкий рост общественно-политических знаний в 3-их классах по сравнению с учениками 2-х классов. Налицо была зависимость общественно-политических знаний от использования источников информации: ученики Тартуской I Средней школы больше других пользуются источниками информации/телевизор, кино, художественная литература/. Главная причина довольно-таки нецелого уровня общественно-политических знаний учащихся очевидно заключается и в том, что дети представлены самим себе. Роль родителей в выборе информации невелика. Только 32 % направляет детей в выборе телевизионных передач, 20 % родителей не беседует с детьми о просмотренной передаче, ^{фильме или} ~~большинство~~ ^о прочитанной книге. Поэтому у них нет и предоставления о том, правильно ли их ребенок понимает увиденное и услышанное. Даже родители не дают детям дополнительной информации, что очень нужно в младшем школьном возрасте. В этом ^{смысле} ~~смысле~~ было бы необходимо в дальнейшем уделить этому больше внимания дома.

В формировании мировоззрения учащихся важную роль играет домашняя обстановка. Детский кругозор находится в зависимости и от образования родителей. С более широким кругозором оказались дети / I Средняя школа / и ученик 3 кл. /

родители которых/хотя бы один из них/ имели среднее образование.

Следовательно, можно надеяться, что в связи с переходом к всеобщему среднему образованию повышится влияние дома на формирование кругозора детей.

Lisa 1.

Uuritavate õpilaste valik

Tartu III Keskkoolis.

Klass	Klassirühma oppeedukus	%	Valitud õpilaste arv	Kokku
2.	Hea ja väga hea	32	9	
	Keskmine	63	19	30
	Halb	5	2	
3.	Hea ja väga hea	16	5	
	Keskmine	74	22	30
	Halb	10	3	
4.	Hea ja väga hea	19	6	
	Keskmine	68	20	30
	Halb	13	4	

Ankeet õpilastele.

1. Mitu raadiot on sinu kodus?
2. Milliseid raadiosaateid kuulad meelsamini?
3. Kas sinu kodus on televiisor?
4. Mitu tundi päevas sa vaatad televiisorit?
5. Milliseid saateid vaatad televiisorist kõige meelsamini?
6. Mitu korda kuu jooksul sa käid kinos?
7. Millised filmid meeldisid sulle kõige rohkem? Miks?
8. Kas sa oled käinud teatris?
9. Kas sa oled käinud teatris koos vanematega?
10. Milliseid etendusi sa oled teatris näinud?
11. Milline etendus meeldis sulle kõige rohkem? Miks?
12. Kas sul on tellitud ajakiri "Täheke"?
13. Kas sa loed "Tähekest"?
14. Kas sul on tellitud pioneeride ajaleht "Säde"?
15. Kas sa loed "Sädet"?
16. Kas sa loed juturaamatuid?
17. Mitu juturaamatut on sul endal?
18. Mitu lehekülge sa loed päevas?
19. Kas sa laenutad raamatuid kooli raamatukogust?
20. " - " linna lasteraamatukogust?
21. Milline jutt või raamat meeldis sulle kõige rohkem? Miks?

Ankeet lastevanematele.

1. Millistes Eesti NSV linnades (peale Tartu) on käinud Teie laps?
2. Millistes linnades väljaspool Eestit on käinud Teie laps?
3. Milliseid näitusi või muuseume olete külastanud oma lapsega 1972/73 aastal?
4. Kui palju on Teie kodus raamatuid (sajalise täpsusega)?
Nendest lasteraamatuid?
5. Kas Teil on kodus ENE?
6. Kas TV-saateid vaatamiseks valib laps ise või suunate teda Teie?
7. Kas Teil on kombeks vestelda nähtud näidendi, filmi, TV-saate üle lapsega?
8. Milliste klassi - või kooliväliste ringide (asutuste) tööst võtab osa Teie laps?

Kirjanduse loetelu.

NLKP programm, Tln. 1968.

Elango, A. Kuidas kodu võiks avardada laste silmaringi,
Tln. 1956.

Elango, A. Kuidas meie perekondades lapsi kasvatatakse,
"Nõukogude Naine", 1969, nr. 10.

Hiie, E. Õpilaste ideoloogilise kasvatuses mõningaid
pedagoogilis-psühholoogilisi aspekte,
"Nõukogude Kool", 1971, nr. 2.

Ilves, A. Õpilane ja televiisor, "Nõukogude Õpetaja",
1967, 28. jaan.

Indre, K. Seos algklasside õppeedukuse, intellektuaalse
kooliküpsuse ning sotsiaalse arengu vahel,
"Nõukogude Kool", 1969, nr. 7.

Kallemaa, K. Televisioon ja õpilased, "Edasi", 1968, 10. juuli.

Kenkmann, P. Isiksuse sotsialiseerumisest, Maailmavaate
kujunemisest kõrgemas koolis, Tartu, 1970.

Kisselgof, S. A.S. Makarenko perekondlikust kasvatuses,
"Nõukogude Kool", 1963, nr. 3.

Kon, I. S. Isiksuse sotsioloogia, Tln. 1971

Kool, kodu ja üldsus, "Nõukogude Kool", 1968, nr. 10.

Kriisa, A. Koolinoored ja kinokunst, "Nõukogude Kool",
1966, nr. 3.

Levitov, N. D. Lapse - ja pedagoogiline psühholoogia, Tln, 1968.

Liim, A. Ideelis-poliitilisest kasvatuses perekonnas,
Kodusest kasvatuses, Tln, 1967.

Liimets, H. Ettekanne kasvatuses seksioonis,
"Nõukogude Kool", 1968, nr. 7.

Liimets, H. Traditsioonide osa perekondlikus kasvatuses,
Koduse kasvatuses küsimusi, Tln., 1956.

Lukas, E. Laste moraalse palge kujundamisest, Tln. 1968

Lulla, V. Mõningaid lapse sotsiaalse väärarengu probleeme,
"Nõukogude Kool", 1972, nr. 5.

- Maanso, V. Vanemate eeskujust ja suunavast sõnast, Tln. 1969.
- Makarenko, A.S. Kasvatus perekonnas-Valitud pedagoogilised teosed, Tln. 1948.
- Möttus, H. Lapse kujunemine isiksuseks, "Nõukogude Kool", 1971, nr. 5.
- Palamets, H. Meie õpilased ja televisioon, "Edasi", 1968, 14. sept.
- Palamets, H. Meie õpilased, kodud ja filmikunst, Kodusest kasvatuses, Tln, 1967.
- Palamets, H. Neljas perekonnaliige, "Nõukogude Naine", 1973, nr. 4.
- Palamets, H. Õpilased ja filmikunst, Tartu, 1969.
- Tammeorg, A. Kas räägite kodus poliitikast, "Nõukogude Naine", 1965, nr. 4.
- Terno, O. Mõtteid õpilaste ühiskondliku ja poliitilise aktiivsuse kasvatamisest, "Nõukogude Kool", 1964, nr. 3.
- Unt, I. Laps ja raamat, -Kodusest kasvatuses, Tln. 1967.
- Uring, R. Lapsed ja raadio, "Nõukogude Kool", 1967, nr. 7.
- Vallner, A. Ideoloogiline kasvatus algõpetuses, "Nõukogude Kool", 1960, nr. 8.
- Андреева, Е. Много ли они знают? - "Семья и школа", 1970, nr. II.
- Божович, Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте, М. 1968.
- Галочкин Г. А если бы его не было - "Семья и школа", 1970, nr. 8.
- Гарунов Э. Действенное средство идейной закалки учащихся - "Народное образование", 1972 nr. 2.
- Глушкова Е. Найдите свою программу - "Семья и школа", 1970, nr. 7.
- Зумакулов Б.М. Всесоюзная пионерская организация имени В.И. Ленина - школа общественно-политического воспитания детей - "Советская педагогика", 1972, nr. 5.

- Козлов Э.П. Политическое воспитание младших школьников -
"Начальная школа", 1972, нр.3.
- Кудряшенко П.И. Воспитание советского патриотизма у детей
в семье, Ленинград, 1964 .
- Левшина И. "За" и " против"- "Семья и школа", 1970, нр. II
- Марьенко И.С. Проблемы методики исследования процесса
идейно-политического воспитания школьников,-
"Советская педагогика", 1972, нр. II.
- Прессман Л. Нет, они не пассивны- "Семья и школа" 1971, нр.
I.
- Романова Л.И. Выше уровень идейно-политического воспи-
тания школьников- "Начальная школа", 1972,
нр.9.
- Румянцева Г. Что читать, как читать- "Семья и школа",
1971, нр. 12.
- Терехова Г. Идем в театр!- "Семья и школа"
1972, нр. 3.
"Человек и общество", 1971, нр. 9.

S i s u k o r d.

Sissejuhatus	lk.1
I peatükk.Noorema kooliea õpilaste ühiskondlik- poliitilisest silmaringist	" 8
1.Õpilaste geograafialasest silmaringist	" 10
2.Õpilaste silmaringist välispoliitika valdkonnas	" 23 ²
3.Õpilaste silmaringist kultuuri valdkonnas	" 27
4.Õpilaste silmaringist spordi vald- konnas	" 33
II peatükk.Noorema kooliea õpilaste ühiskondlik- poliitilist silmaringi kujundavatest teguritest kodus	" 39
1.Televisioon õpilaste ühiskondlik- poliitilise silmaringi kujundajana	" 44
2.Raadioõpilaste ühiskondlik-poliitili- se silmaringi kujundajana	" 53
3.Ajakirjandus õpilaste ühiskondlik- poliitilise silmaringi kujundajana	" 57
4.Kino õpilaste ühiskondlik-poliitilise silmaringi kujundajana	" 60
5.Teater õpilaste ühiskondlik-poliitili- se silmaringi kujundajana	" 67
6.Ilukirjandus õpilaste ühiskondlik- poliitilise silmaringi kujundajana	" 69
7.Muudest õpilaste ühiskondlik-poliiti- list silmaringi mõjustavatest teguri- test .	" 75

Kokkuvõte	lk.	80
Resümee(vene keeles)	"	83
Lisad:		
1.Uuritavate õpilaste valik Tartu III Keskkoolis	"	87
2.Ankeet õpilastele	"	88
3.Ankeet lastevanematele	"	89
Kirjanduse loetelu	"	90